

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

VII.

Изазили половином свакога мјесеца у свескама до 3 табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VIII.

КРАТКИ ИЗВОД ИЗ ОСНОВНОГ БОГОСЛОВЉА

Арх. Августина
 NACIONALNA BIBLIOTEKA
 изградња Ж. Драговић.
 CRNE GORE (Црна Гора)
 — CRNOJEVIĆ

4) Теорија Супранатуралистичка. Ова је теорија сложна са предидућима у томе, што и она доказује, да је религија постала од спољашњег утицаја на дух човјечи, а тај спољашњи утицај приписује Богу.

Ова теорија доказује, да је религија дата човјеку као нешто готово, и преко откровења предата првим људима. Ову су теорију штитили у прошлом и претпрошлом вијеку протестантски богослови, али она нити је сагласна са појмом о Богу, који је дао човјеку разум и слободну вољу, нити са појмом о човјеку, који та својства посједује. Осим тога, била религија дата природно или натприродно, она се не би могла укоријенити у човјеку, кад човјек не би имао природну тежњу за религијом. Даље, историја религије и психологија говоре противу ове теорије. Кад би религија и њене основне истине биле природне човјеку, у неком одређеном облику, онда би она морала бити код свију људи једнака и то како код данашњег, тако и код првобитног човјека, а тога нема. — Напротив, ми видимо, да су представе религиозне код многих често пута не само мрачне, него и

лажне, а то не би могло бити по овој теорији, коју смо овдје привели. Најпослије, ова теорија неправилно разумије појам о *урођености*. — Урођеност значи, да човјек има неко предрасположење и тежњу к нечему, што се не да добити никаквим вјештачким средствима, те према томе, кад кажемо о урођености религије, ми разумијемо само то, да је способност к религиозном животу прирођена човјеку, и да је религија потребита човјековом духу, а не да је дата човјеку од неке спољашње силе, као нешто готово и завршено.

II) **Психолошке Теорије.** Као што механичке теорије падају у крајност, налазећи основ религије у утицају спољашњега свијета на човјека, тако исто и психолошке теорије падају у крајност, изводећи религију само из унутрашњих, субјективних тежња човјекских. Овдје ћемо и њих у кратко прегледати.

1. **Како мисли Кант о религији.** — Овај философ живио је од 1724—1804 год. Он сматра човјека као створење врло слабо и неспособно, што се тиче постизања знања, али у исто вријеме он га сматра и као створење врло силно и независно са стране наравствене. Он говори: У човјеку се налази наравствени закон, па према томе он и може и мора да се наравствено развија, јер кад је закон ту — ту мора бити и способност и могућност за развијање и усавршавање. *Debes ergo potes* (мораш, дакле можеш). Радној души, како Кант мисли, човјек нема потребе, да се приближава Богу и да добија од њега заповиједи, откровења и друго, тако исто нијесу му потребите никакве спољашње побуде за то, као н. пр. страх да га Бог не казни, блаженство у будућем животу и друго.

Човјек зна што је добро, те зато може и мора да чини оно што је добро ради самога добра својом сопственом снагом. Тражити за то извањску помоћ, па ма чија она била, то је љеност и наравствени трулеж; а чинити добро од страха, или очекујући награду у будућем животу — то је безнаравствено. К таквој самосталној наравствениости човјечанство и тежи, па се к њој све више и примиче, а примичући се све ближе таквој наравствениости, човјек се тим истим све више приближује к правој служењу Богу и к истинитој религији, јер се истинита религија и право служење Богу, по мишљењу Канта, садржи у таквој независној наравствениости, т. ј. у извршењу наравственога закона искључиво због уважења истога закона.

Овдје је главна погрешка та, што се мијеша религија с наравственошћу и узимају се обадвије за једно исто. Истина, нема религије без наравствениости, и обратно, али нема

никаквога основа, да се то двоје сматра као једно, јер а) ми налазимо људи, који су дубоко религиозни, а међу тијем су наравственошћу неразвијени, такви су већином сељаци. Могуће је и то, да код човјека завлада највећи религиозни занос, а међу тијем тај је исти пануо наравствено, да нема куд ниже, а таквијех примјера износи нам много средњевјековна историја. б) Наравственост узета сама за себе односи се већином на друштвени живот, и однос људи једних према другијема, а религиозан човјек често пута, да би дао вишега маха својим осјећајима, неће да види ништа, што се чини у свијету, него нарочито отклања свој поглед од тога; па их има и таквијех, који изаберу пустиње као мјесто, гдје ће да врше своје религиозне подвиге. в) Наравственост јест сама по себи вршење својих дужности и то сухо и хладно, и она не излази из граница чисте формалности, а религиозност је увијек прожмана осјећајем, и у вршењу својих наравствених дужности не руководи се никаквим рачунима. г) Кантова наравственост то је наравственост аутоматична, која се оснива на наравственом закону и на уважењу тога закона, а религиозна наравственост оснива се не само на томе закону, но и на томе, што човјек осјећа, да се налази у зависности од неког вишег наравственог ауторитета. Религиозан човјек је наравствен и не само због тога, што осјећа у себи наравствени закон, но и наравствен понајвише с тога, што је прожман осјећањем побожности и поштовања према врховном законодавцу наравствености, који је и метнуо тај закон у човјека. Тијем се и може објаснити оно наравствено јунаштво и самопожртвовање, којим су се увијек одликовали поборници вјере и благочешћа од свију других поборника, на ма ком пољу људскога живота.

Према томе што рекосмо, можемо с увјерењем тврдити, да никада неће доћи вријеме, кад ће Кантова аутоматична наравственост постати општа религија за све људе, као што он то мисли, јер шта би било са људском наравственошћу кад би је савршено одвојили од откровења, од вјере у Божију помоћ и од вјере у будуће награде за добра дјела? Истина, у човјеку се налази наравствени закон, али је тај закон нејасан и неодређен; он упућује човјека на добро, али по који пут он не одређује у чему се то добро састоји. Сами захтјеви тога наравственога закона развијају се у човјеку мало по мало и различни су, како у разним временима, тако и на разним мјестима, при различитим околностима, код различитих народности и код људи разног изображења.

Према овоме један и исти поступак код различитих народа, па и код једног и истог народа, у равно вријеме сматрао се и сматра се час као добар, а час као зао; час као наравствен, а час опет као безнаравствен; па чим се може увјерити човјек, да право и истинито разумије захтјеве наравственог закона?

Ми знамо и то, да човјек често више тежи к злу, него к добру. Пита се, што ће га у томе случају приморати, да се окани зла, а да шљедује добру? — Знамо и то, да онај човјек који се ријеша да шљедује добру, води борбу са самијем собом и да долази до самопожртвовања, па гдје ће он црпити снагу, да ту борбу издржи, кад би био остављен самоме себи? Оче-видно је, да све ово говори против Кантове теорије, и да она нема научног основа.

Тако исто неоснована је и тако звана *естетичка теорија Шилерова и Гетеова*,*) који ову дивну хармонију, која влада у свијету, узимају као божанство свијета, и да су идеали религије они исти, који служе као идеали за поезију и вјештине; а готово једнако мисли с њима и *Шлејермахер* и његова школа, који сма-трају религију, да је поникла из осјећања човјекова, и као особиту потребитост срца човјекова.

Религија није потребитост само срца човјековог, нити се она може изводити из осјећања у опште, а још мање се она може мијешати с осјећањем красоте и хармоније у свијету.

Религиозни човјек љуби природу и наслађава се њеном љепотом не ради ње саме, но ради тога, што му се у тој хармо-нији и красоти блиста нека виша красота, и што му то све напомиње Творца васељене, и његову безграничну мудрост и љубав.

Одовуда је јасно, да је предмет религиозног осјећања са свијем друкчи од осјећања естетичког. Осјећање естетичко упу-ћено је на појаве видљивог свијета, а осјећање религиозно на самога Бога и на свијет виши, невидљиви и духовни; због тога се та осјећања често и у ствари разилазе. Вјештак може бити често хладан и равнодушан к религији, а религиозан човјек може бити хладан и равнодушан према вјештинама у опште.

2. Како мисли Гегел о религији. — Гегел мисли о ре-лигији, да је она поникла као особита потреба мисли и знања човјекова, и за њега је религија то исто што и философија; али ово нема никаквог основа, јер оно знање, које човјеку даје религија, савршено се одликује од обичног знања људског:

*) Први је живио 1759—1805, а други 1749—1839.

религиозне истине усвајају се по превасходству срцем, а не умом, и људи на те истине гледају као на непосредно Божије откронење, а не као на проналазак свога ума. Мишљење Гегелево противно је и правоме појму о човјеку. Философско знање, у коме Гегел налази суштину религије, и које ће је, како он мисли, некада савршено замијенити, не обухвата собом потпуног човјека и све његове силе и тежње. Гегелева религија нити даје хране срцу, нити даје вољи силе и енергије; она би ваљда могла имати мјесто само у том случају, кад би се осјећање и практичне тежње човјекове слиле у једну мислећу снагу и нестале у њој. Ово би пак било могуће само онда, кад би људи били без срца, без воље и без жеља.

3. Како мисле о религији материјалисти и позитивисти новијега доба. — Материјалисти и позитивисти новијега доба, као и Гегел, говоре, да је религија просто потребитост мисли и знања човјекова, и да ће се она с временом уништити и замијенити, али само не философијом, као што мисли Гегел, него позитивном науком. Поред онога што је речено против Гегелева мишљења, можемо против материјалиста и позитивиста додати још ово: а) Човјек не тражи у религији познавање сила и закона природних. У религији су на првом мјесту питања о првоузроку свега што постоји, о постанку и о пошљедњој сврхи свијета и човјека, осим тога у религији се појављује читав низ питања чисто паранормалних или духовних, н. пр.: о добру и злу, о угађању Богу и т. д.

Ово су пак све таква питања, на која нијесу у стању одговорити природне науке, које проучавају само силе и појаве свијета видљивог. б) Што се тиче тога да ће с временом позитивна наука замијенити религију и да ће с напретком изражања нестати религије, то нема никаквога смисла, јер имамо јасне податке о томе, да чим је један народ напреднији и израженији, тим је и његова религија чистија и савршенија. Осим тога, ми знамо, да људи научени бивају често пута побожнији и религиознији, него људи прости и неизображени; само површно знање може довести човјека до сумничења у вјерским питањима, а права и потпуна наученост утврђује религију и побожност, те чим више човјек познаје силе и законе природне, тијем више осјећа побожности према створитељу и промислитељу њеноме. Као примјер за ово могу нам послужити: Њутон, Кеплер, Линеј и други. Тако н. пр. познато је, да Њутон никад није изговорио имена Божијега, што није скинуо капу, а Кеплер завршује своје дјело „О хармонији

свјетова“ овијем ријечима: „Захваљам ти, Творче и Боже мој, што си ми дао могућност, да се могу радувати дјелима руку твојих. Ја сам открио величину твојих дјела људима, у колико је мој слаби и коначни дух био кадар постићи твоју бесконачност. Ако сам што-год рекао, што не би било достојно твоје величине, молим ти се, да ми милостиво опростиш.“ — Линеј такође, у своје дјелу „Система природе“ исповиједа и слави величину и премудрост Бога Створитеља и Господара васељене.

4. Како мисли о религији Фајербах († 1872.) Поглед, који је исказао Фајербах на религију, назива се *теантропски* и по њему религија није ништа друго до самообмана човјека, који се клања самоме себи, својему сопственоме бићу. „Религија, говори Фајербах, јест однос човјека к својему сопственоме бићу; у томе се састоји сва њена истина и њена наравствена сила; у исто доба она је однос к себи самоме не као к себи, него као к другоме бићу, које је од њега и различно и противуположно: у томе се састоји њена не — истина, њено противусловље разуму и наравствености“ и т. д. У религији човјек оличава и противставља самоме себи своје сопствено биће и стаје према њему у разне односе, као к извањему, реалном предмету; према томе он се сам себи моли, сам себи се клања, сам себи приноси жртве; у исто вријеме он је увјерен, да не чини то себи, него неким другоме особитоме бићу, које се налази изван њега и над њим.

Но што приморава човјека да се противставља себи своје биће и да се према њему односи као према нечему извањему и вишему од себе? Човјекова себичност! одговара Фајербах. Свака је религиозна тежња себична, и свака религија у основу своје почива на себичности. У помоћ тој себичности долази фантазија, која унутрашње жеље и тежње човјекове оличава у жива бића, даје им облик, живот и предметну реалност. Човјек н. пр. није задовољан постојећим стањем ствари и хтио би нешто боље: фантазија му хита у помоћ и ствара идеале тога бољега живота — небо и свијет виши, духовни. Човјек воли да живи и не би желио никад да умре! фантазија му и ту пружа излазну тачку — бесмртност за гробом. Човјек није задовољан људима, међу којима живи, и срце би жељело да види око себе људе у свему савршене. — фантазија ствара такве савршене људе, које назива боговима, и увјерава нас, да они живе тамо негде у другом свијету и т. д. и т. д.

Шта да речемо о овоме Фајербаховом учењу? — Кад би признали ово његово мишљење, онда би једновремено морали при-

знати, да је читаво човјечанство лудо, јер је ли могуће назвати друкчије оно душевно стање, кад човјек створове своје сопствене фантазије узима као предмете, који заиста постоје и непрестано их уплијеће у односе цијелокупнога свога живота? Па поред свега тога што човјечанство постоји хиљаде и хиљаде година, оно није успјело да се опамети и да се разувјери у те створове своје болесне фантазије! Је ли могуће грђе омаловажити човјечанство, човјечи разум и историју, је ли могуће грозније и са више ироније изругати се њима? Религија је плод себичности, — говори Фајербах. Али свакоме је познато, да нема религије, која не би тражила од својих присташа неке жртве, које су противне себичности. На пр. у идолопоклонству и јудејству човјек је био дужан приносити на жртву божанству најдрагоцјеније ствари и обвезивао се је, да ће ограничавати своје тјелесне тежње, да би угодио Богу. Хришћанство не захтијева само те спољашње и стварне жртве, но захтијева, да се човјек потпуно одрече од самога себе, да потпуно погуби своје грешно и себично ја, па да тек онда нађе истинити живот и блаженство у Богу. Ваљда није и то плод себичности?

Осим тога у свим религијама поред науке о вјечном блаженству налази се и наука о вјечним мукама, а то јасно показује, да оне не могу бити признате као плод себичности.

Други основ религије, по Фајербаху јест фантазија, која под утицајем себичности ствара свијет виши, небо, богове. Но појам о Богу стоји много више од свга онога, што би могла створити и најбујнија фантазија. Осим тога психологија не допушта, да је фантазија у стању створити изнова ни једне најмање црте. Она зајма грађу из видљивога свијета, а стварање њено састоји се у различитом групирању те грађе. Но у појму о Богу ми налазимо и такве црте, које се не могу саздати никаквом комбинацијом видљивих појава и предмета; таква је на пр. идеја о апсолутном духу, о првом узроку свега, о бескрајности, о вјечности и т. д.

Даље, Фајербах говори, да фантазија, пошто створи Бога или богове, удијели им сва човјечанска својства само у највећем степену, те према томе сва тајна богословије јест антропологија. Али ни ово нема основа, јер 1) кад би то било, онда би антропоморфизам био искључиви облик свију религија, које су на свијету постојале; но и сувише је познато, да антропоморфизам није искључиви облик свију религија, јер налазимо и фетишизам и золатрију, и сабеизам и т. д. 2) У самим антропоморфичким религијама видимо, да човјек није поштовао самога себе, но

биће врховно, апсолутно и више од себе. 3) Најпослије, кад би човјек у религији имао посла само са самим собом и кад би идеализирао своје сопствено ја, онда би у антропоморфизму достигао до врхунца самообмане, па би оставио сваку другу религију. Но у ствари видимо сасвим друго и човјек у својим религијама није поштовао самога себе, него највише биће — Бога, те према томе и тајна богословије није антропологија.

Библијски поглед на религију као једини истинити и савршени. Доказ, да је религија савез између Бога и човјека.

И ако у св. Писму, као год и у учењу св. цркве, није потпуно развијена теорија о постанку и суштини религије, опет у њему налазимо основе да ријешимо оно, што је у томе главно. Библијски поглед на постанак и суштину религије исказује се по највише у књизи „Битија“, гдје се прича о створењу човјека и о његовоме првобитном стању. Из тијех прича јасно извире она истина, да религија има своју унутрашњу и спољашњу страну, или, како оно говоре научењаци, субјективну и објективну. У Библији се, истина, не употребљавају ти изрази, али кад се у њој говори о створењу човјека по образу Божјему и о назначењу његовом, да је дужан да тежи да достигне савршенство својега Створитеља, тијем јасно показује, да је Створитељ поставио Библијски религијски темељ у самом унутрашњем бићу човјековом и његовој целијој природи. Библијски религијски темељ је савез између Бога и човјека.

Субјективни основ религије је онај који је у свакој год особитој способности или сили душевној, него у цијелој богоподобној, духовно наравственој природи човјековој, јер оно што се у Библији зове „образ Божи“ не односи се на какву особиту способност и силу душевну, него на сву духовно-наравствену природу човјекову, којом он тежи, да се уподоби Богу.

С друге стране, св. Писмо нам тврди, да је први руководитељ првобитних људи био сам Створитељ, из чега се јасно види, да је религија имала и свој спољашњи или објективни основ и то у одношају Бога према човјеку.

Ово је једини истинити поглед на религију и њен постанак, јер само кад тако разумијемо њен постанак, биће нам јасан њен свјетско-историјски значај.

Осим тога, у овоме библијском погледу на религију нема ни једне од оних крајности, које се налазе у учењу других изложених теорија. Библија нам представља религију као живи и свјесни савез Бога и људи, који се исказује с једне стране у

снисхођењу Бога према човјеку, а с друге у тежњи човјековој да се уподоби Богу; такав појам о религији ми добијамо из св. Писма, које говори: „Господь завѣтъ вѣчный постави съ ними и судьби своя показа имъ“ (Бит. XVII, 16. Исход XXXIV, 27); а и новозавјетна религија назива се такођер завјетом.

Узајамни однос између Бога и човјека.

Да би савез између Бога и човјека постао потребито је било:

1. Да Бог открије себе људима, т. ј., да им покаже своја својства, дјела и вољу.

2. Да човјек потпуно прими то Божије откровење, и да свјесно схвати свој однос према Богу и његовој светој вољи.

У томе се и састоји суштина свију одношаја између Бога и људи, а Библија нам прича, да је то тако и било, н. пр.:

Одма чим је Бог створио човјека поставио га је у рај, дао му је заповијед, често му се јављао, разговарао с њим и т. д. Таквим начином почетак или иницијатива тога вјерскога савеза припада Богу, т. ј. вазда јачој страни. Но и то је мало. Да би човјек био у стању да прими Божије откровење и да схвати свој однос према Богу, требало је да Бог створи човјека, да буде способан и кадар ступити с њим у савез; с тога нам Библија и прича, да је Бог створио човјека по образу својему и подобију као суштаство слободно и разумно, које је кадро разумјети Божије откровење и на његову љубав одговорити такође љубављу, као што је и казао св. Ев. Јован: „Мы любимъ его — Бога — яко тои первѣ возлюбилъ есть насъ“ (I. Јован 4, 19.)

Осим свега овога, пошто је Бог закључио савез са човјеком није га оставио, него га непрестано подржава, па и кад је човјек због своје слабости и несталности први разрушио тај савез с Богом, тада је Бог учинио други савез, у ком се још јаче исказала његова љубав према човјеку и човјечанству. Од стране човјекове тражило се и тражи се само једно: да он на ту особиту љубав Божију одговара такође љубављу и да се потпуно покорава Богу и повјерава руководству свога премудрога и најмилостивијега вође.

2. О откровењу.

Свега откровења са религијом.

Религија је савез између Бога и човјека, па да би тај савез између Бога и људи могао постојати, потребито је било, да се

сам Бог открије човјеку и да му покаже своја својства, радњу и вољу.

Шта је то откровење.

Под именом откровења у ⁷опширном смислу ријечи разумије се све оно, што Бог открива човјеку о себи самом, о својим својствима и радњама, како у видљивој и неразумној природи, тако и у самом човјеку и његовом историјском животу.

Видљива природа јест велика књига „књига миробитна,“ која приповиједа свијема људима о свемогућству, премудрости и блакости Бога Творца и Промислитеља. Но о томе нам још јасвије прича душа човјекова својом силом и способношћу и сличношћу са својим Творцем. Ово откровење назива се *друкче природно*, јер је Бог открио себе у својим створовима, као што се вјештак открива и показује у ономе што изради, писац у ономе што напише и т. д.

Но осим овога природног има још и друго откровење, откровење у ужем смислу, — *откровење наши природно*. Под овим откровењем разумије се давање човјеку истина религиозних начинам натприродним, непосредно од Бога преко слова Божијега, или другијем путовима. Сва питања у Основном Богословљу односе се на ово друго, натприродно откровење.

Да ли је могуће натприродно откровење како са Божије, тако и са човјечије стране? NACIONALNA BIBLIOTEKA
SRNE GORE DUBICE
C. N. TRAJKOVIC

У могућности натприродног откровења Божијег човјеку не може се сумњати, пошто је Бог Дух лични, и Он је створио човјека по својему образу и подобију. Но поред огромне разлике која постоји између Бога и човјека, опет има и неке наравствене сличности међу њима. И један и други јесу духови живи и лични, те с тога и могу ступати у однос један с другијем. Пошто дух човјечи може ступати у однос с видљивом природом и ако она није духовна, ни слична с њим, тим прије може Бог, као Дух, ступати у однос са сроднијем њему духом човјечим, и ако је тај дух много нижи од њега. Бог као суштаство духовно и лично може јављати извјесне истине човјеку, а човјек опет као суштаство духовно и лично кадро је те истине примати; или још подробније:

Да би Бог могао јавити човјеку откровење захтјева се од Њега само, да *зна* што ће јавити, и да је *кадар* то јавити. Но Бог, као суштаство свезнајуће, зна све; зна све наше нужде,

зна све најскривеније тајне љепше од нас самијех; зна у чему нам је нужна, а у чему није његова помоћ. Даље, Бог, као суштаство свемогуће, кадар је све; Њему је потчињено све и с тога је кадар јавити човјеку увијек оно што хоће, па било то посредно или непосредно. Дакле, од стране Бога откровење је могуће.

Откровење је могуће и са стране човјека. Он је кадар примати истине у опште, које му се предају с поља, па зашто не би био кадар примати истине од Бога? — Пошто се човјек састоји од душе и тијела, он је способан да прима утиске како материјалне, тако и духовне, значи: он је кадар примати Божије откровење, ма како оно било њему јављено, т. ј. непосредно преко душе, или посредно, преко каквих год материјалних знакова.

Дакле, натприродно откровење могуће је како од стране Бога, тако и од стране човјека.

Потребитост откровења.

Човјек, као и цио остали свијет, потпуно зависи од Бога, како по своме постанку, тако и по своме животу у опште, с тога он не може бити остављен самоме себи, него се нуждава у вишу божанствену помоћ која му служи као потпора у животу и као ослобађач од његове природне среће; јер Бог није, као што тврде деисти, створио овај свијет да се као каква макина механички креће без помоћи онога, који је направио. Што је овдје речено за свијет у опште, то вриједи и за човјека у појединости. Човјек је, као што је познато, једино разумно — наравствено створење, које мисли о Богу и тежи к Њему; а то нам јасно показује како на особито назначење човјеково међу другим створовима, тако и на особити промисао Божи о њему, који му помаже да достигне више цијељи свога живота, а то је — Бог.

Да не би те више тежње човјекове, због ограничености човјекове природе, остале празне и незадовољене, морамо претпоставити, да сами највиши објект тијех тежња иде њима на сусрет и допушта, тако рећи, приблизити се себи, познати се и осјетити се. Тако бива и у обичном животу: није довољно да ми тежимо к нечему, па да то нешто и достигнемо, но треба да и предмет наших тежња буде постављен у такав однос према нама, да га је могуће достићи; — према томе и

Бог, одговарајући и идући на сусрет тежњама човјековим, мора и сам себе открити човјеку, као највиша истина и највише добро. Даље, откровење које је према до сад реченоме потребито ушљед ограничености човјечије природе, постало је још потребитије ушљед пада човјекова. Ушљед пада човјек је изгубио ону првобитну енергију, која му је морала, при помоћи од стране самога Бога, служити као основ и битни услов правилног религиозног развића.

Јасно је, да се човјек у своме религиозно-наравственом животу још више послѣ пада нуждавао у Божју помоћ, да би се дух његов уздигао до одређених му граница и уподобио се своме Створитељу. Ово је речено у опште, а у појединостима:

1.) Сама појава религије у човјечанству показује нам, да је потребито било натприродно откровење од стране Бога к човјеку; без таквог откровења сам постанак религије био би немислим, нити би се могао отпочети религиозни живот међу људима. Кад би погледали и проучили, којим се начином код човјека будила самосвијест, како се породило код њега мишљење и језик, како се појавило у њему осјећање у опште и осјећање религиозно у појединости, дошли би до увјерења, да човјек, поред све своје способности за умни, наравствени и религиозни живот, не би могао отпочети без припомоћи другѣх, њему сличнијех бића, који га васпитавају. Кад се човјек појави на свијет, доноси са собом способност мишљења, знања, говора и т. д., али не доноси никакве мисли, ни знања, ни језика: он све то добија и свему се томе учи од околине, у којој живи и која на њега утиче и васпитава га. Томе истоме закону, без сумње, морао је потпанути и духовни живот првог човјека, т. ј. његово духовно развиће није се могло отпочети без утицаја на њега од стране Бога.

2.) Натприродно Божије откровење није нужно било само за почетак религиозног живота; оно је такођер нужно и за одржавање и даљи развитак тога живота. Предања свију народа говоре, да први човјек није остао сталан у своме првобитноме савезу с Богом и да се показао непослушан својему Створитељу, једном ријечи, да је пао, а ушљед тога пада, да су се у његовом потомству појавили многи грехови и заблуде. Бог није хтио да пропаше човјечанство, него га је изволио спасти на особити и изванредни начин. Ради овога пак требало је — с једне стране непрестано учити људе религиозним истинама и тијем их чувати да се не изнаопаче, или да их са

свијем не би нестало; с друге стране — побољшавати човјечански живот и усавршавати наравственост.

И једно и друго од ово двоје могао је учинити само Бог, пошто је првобитно открићење, које је он дао првome човјеку, готово било заборављено у даљем његовом потомству, а природно открићење није било у стању да научи човјека религиозним истинама и да поправи његову наравственост. Спољашња природа може јасно јављати о Богу само разуму здравоме, неповријеђеноме, а онај разум, који је помрачен страшћу и заблудом, или није у стању виђети Бога у спољашњој природи, или обоготворава саму природу. Истина је, глас Божи чује се још у нашој савјести; али да би се чуо јасно и да би му се покоравали, треба да буде савјест чиста и неповријеђена, а не таква, каква је била послије пада. Најпослије, у историји човјечанства чује се глас Божи и виде се путови његови; но ту се глас Божи мијеша с гласовима људским, а путови Божи укрштају се с путовима људским, који су пуни заблуде, злобе и лукавства. У том случају лако је узети мјесто гласа Божијега глас људске страсти, који се јаче од других чује и вишом гордошћу одлакује од истине. Према овоме, понављамо још једном, само је Бог преко надприродног открићења могао научити пануле људе религиозним истинама и побољшати њихов живот и наравственост. Све пак ово што рекосмо довољно је, да нам докаже, да је надприродно открићење Божије нужно и неопходно.

Да ли би наука и философија могла замијенити открићење ?

Питање је, да ли би наука и философија кадра била научити људе истини, побољшати њихову наравственост и руководити их у животу мјесто открићења ?

Ма какав успјех да постигне наука, она нити је била, нити ће бити кадра замијенити људима надприродно Божије открићење, а прије свега она никад не може научити људе истинама религиозним, због тога што:

1.) Наука никад није у стању тачно одредити оно, што треба да зна човјек као суштаство религиозно. Главни предмети религије јесу: *Бог, назначење човјеково, бесмртности душе, постанак наравственог зла* и т. д. Ови предмети не подлеже опиту и искуству, те се и не могу предати човјеку обичним путем науке. С тога су сви философи, па и најбољи, падали и падају у заблуду, кад се ових питања тичу.

2.) Ушљед тога, што и сами философи никада нијесу могли, нити могу бити потпуно увјерени у истинитости својих појмова о вишешепоменутих питањима, па ма да су ти појмови и заиста истинити. Не треба заборављати ни то, да у философији од најстаријих времена до данас трају спорови и препирке, које се никад ни прекинути неће, па што је једна филозофска школа створила, то друга обаљује, и људи не би знали, коме би вјеровали.

3.) Најпослије, кад би и сви философи увјерени били у једном истом, ипак они би своје учење могли предати само неколицини изображених људи, а сви они милиони, који нијесу изображени философијом, не би кадри били примити ту науку, јер је маси философирање недоступно. Осим тога, као што није наука и философија кадра научити људе апсолутној истини, тако их исто није кадра ни наравствено изобразити, нити им може дати снаге, да шљедују наравственоме закону.

Како можемо познати право Божије откровење и разликовати га од лажнога?

Све религије, које су познате у човјечанству, издају себе као Богооткривене, па је ли могуће дознати, која је од њих била права, Богооткривена религија?

— На ово питање морамо одговорити, да јест могуће дознати. Божије откровење мора имати своја карактерна својства, којима се оно одликује од свега онога, што није откровење. Та су својства: *унутрашња* и *спољашња*.

Унутрашњи знаци Божијег откровења.

Божије откровење јест слово Божије људима, којему је задаћа, да упуту људе, како ће бити на овоме свијету срећни, а на другоме блажени, и по томе оно превасходи све, што је човјечи ум могао измислити; оно потпуно задовољава све тежње човјечијег духа, те у њему нема ништа, што би противурјечило ни једно другоме, ни разумијевању здравога разума.

Оно а) *као ријеч Бога свезнајућега и премудрога*, мора носити на себи печат мудрости и дубоког разумијевања свега и мора бити у свему тачно и јасно; а *као ријеч Бога пресветог*, оно мора бити прожмано духом светости и најчистије наравствености. Као *ријеч Бога преблагога*, оно мора бити запечаћено духом најчистије љубави, која је кадра облагородити живот човјеков; најпослије, као *ријеч Бога творца и господара*, оно

мора да буде кадро владати над свијем умовима и срцима. б) Божанствено откровење мора да нам открије нове истине, које ни од куда с друге стране дознати не можемо, јер без тога откровење ништа нам ни открило не би. в) Најпослије, откровење мора садржати такве истине, које надмашају моћи човјековог разумијевања и које су за њега непостижне, а то су — тајне. Оне су пак неопходне у откровењу и имају огроман значај за религиозно развиће човјека, јер је предмет откровења религија и истине, које се у њему откривају, морају се тицати Бога и Његових највиших својстава и савршенстава, као и Његовог односа према свијету и човјеку; оне се морају тицати и човјека и његове судбине и то како садашње, тако и прошле и будуће; најпослије, оне се морају тицати и унутрашњег, непосредног односа међу духом Божим и човјечим. Па пошто се у видљивом свијету налази много тајног и загонетног за човјека, пошто је и сам човјек прва загонетка за самог себе, природно је, да се налази још више тајна за њега у окривењу свијета невидљивог и бесконачно особито при откривењу највишег бића. Али опет нема ни једне од тијех тајна, која не би била јасна и разумљива уму човјековом с њене спољашње стране, премда је по унутрашњој суштини својој непостижна. Њих човјек усваја по вјери и на основу свједочанства о њима и ауторитета самога Бога, Који их открива, и који као највећа истина, не може нас обманути. Најпослије не смијемо претполагати у њима што год, што не би одговарало начелима човјечијег разума и што би му противурјечило, јер Бог неће открити нама оно што противурјечи нашем разуму.

Спољашњи знаци Божијег откровења.

Спољашњи су знаци Божијег откровења *природни* и *нашириродни*. Природни су знаци: карактер оних лица, која су проповиједала Божије откровење као и начин, којим су они то вршили. Дакле, каква су својства морали имати ти људи? — Бог као скуп свију савршенстава, могао је ступити у однос само са људима свјесним, чистим и високо наравственим, и само такви људи могли су примити *слово Божије* и с успјехом предавати га другијема; висока својства њихова потврђују нам, да су ријечи њихове од самога Бога, а тако исто то нам потврђује и начин, којим су они *слово Божије* људма предавали, т. ј. без сваког личног интереса, не бојећи се ни од кога и ни од чега.

Натприродни су знаци: Узвишено вјероучење, чиста и света наравственост, св. тајне, светост онога, од кога потиче откровење, светост и узвишеност самога откровења и права чуда и пророчтва.

1. **Чуда.** — Чудо је дјело натприродно, које је кадра учинити само сила Божија, а доступно је човјечим чулима. Таква су чуда, о којима се говори у Библији. Сва она имају речена својства и извршена су ради достигнућа виших религиозних намјера. Главни знаци истинитих чуда јесу: а.) права чуда морају бити дјела натприродна и потицати од саме силе Божије; б.) право чудо чини се увијек са високом наравственом цијељу; в.) истинита се чуда одликују од лажних како карактером, тако и околностима, у којима се врше.

Има људи који одричу могућност чудеса, али то могу одрицати само они, који не признају јединога личнога Бога, и који живот цијелог свијета узимају као неки механички процес, који се врши по некој слиједој потреби. Ни једне религије нема, која поред Бога, или богова, не вјерује још и у то, да тај Бог или богови дјејствују на један или други начин на свијет. Према томе не можемо мислити и тврдити, да у основу тога вјеровања (и ако је оно било погрешно код незнабожаца), лежи истина, јер кад човјек види нешто чудесно онамо, гдје га нема, као што су радили незнабожци, то значи да је он видио некад нешто чудесно онамо, гдје је заиста било. Да пак човјечанство није никад видјело правога чуда, оно не би могло имати ни представе о њему. Да је доиста неко чудо право и истинито можемо видјети по карактеру његову, јер мора бити увијек достојно Бога, који га врши, и то како по цијељи, која увијек мора имати у виду усавршење људи у вјери и наравствениости, тако и по околностима, мјесту, времену, начину и т. д.; јер није трудно одличити оно, што је Божанствено и натприродно, од онога што се чини лукавством, справама и вјештином; ово потоње нијесу чуда, него лакрдијашке и смијешне ствари.

Чуда су неопходна за религију као знаци, да је она Богооткровена, јер чуда може да ствара само Бог. Кад пак видимо, да човјек или анђеоло јавља нам Божије откровење, па у потврду да је оно Божанствено чини чуда, то је јасан знак, да Бог његове ријечи потврђује.

Ни човјек ни анђеоло нијесу кадри чинити сами по себи чуда, а Бог као највећа светост, не даје чудотворну силу шарлатанима и варалицама, те према томе истинито чудо

прави је знак светости онога што проповиједа. Због тога су сви народи захтјевали чуда као знак потврде, да је истина оно што им се проповиједа, па и код оних народа и проповједника, код којих није могло бити правих чуда, измишљали су чуда лажна. Сам Спаситељ давао је велики значај чудима и истицао их као знак свега божанственог посланства: „Вы посласте къ Иоанну и свидѣтельствова о истинѣ — говорио је Он Јудеима који му нијесу вјеровали — Азъ же имамъ свидѣтельство болѣе Иоаннова: Дѣла бо яже даде мнѣ Отецъ да совершу я; та дѣла яже Азъ творю свидѣтельствують о мнѣ, яко Отецъ мя посла (Јоан V, 33.36). Аще не творю дѣла Отца моего не имите ми вѣри; аще ли творю, аще и мнѣ не вѣруете — дѣломъ моимъ вѣруйте (Тамо 10, 37).

2. Пророштва. — Други спољашњи натприродни знак јесу пророштва, под којима се подразумијева тачно предсказање тајанствене будућности. Будућност у опште није позната људима и њу зна само свезнајући Бог; те према томе човјек може тачно предсказати будућност само онда, ако кроз њега говори Бог, а тога пророштва служе као знак Божанственог открића исто као и чуда и она нијесу ништа друго, до особита врста чудеса.

Пророчанства треба разликовати од обичнијех предсјећања и предсказивања будућности. Била људи, који имају неко особито предсјећање, по којему се може са великом погодити будућност, а има и таквијех, који на основу науке и предрачуна погађају будућност савршено тачно. Тако н. пр. лекар може погодити да ће болесник оздравити или умријети; астроном може погодити, да ће се појавити нека звијезда, да ће бити помрачење сунца или мјесеца и т. д.; дипломат може погодити, да ће бити рата међу извјесним народима и т. д. Но предсјећање је нешто мрачно и неодређено, што ни смисла нема, јер човјек не може предсјећати оно, што се још није догодило, а шљедователно није могло ни утицати на њега. Он може само нагађати и судити по већ постојећим приликама, па пошто се нешто догоди, тек онда каже, да је он то предсјећао. Осим тога, предсјећања се могу тицати само онога, који то предсјећа, или се могу односити на његову ближу околину. Пророштва пак бивају увијек јасна и одређена и односе се не на пророка и на његову ближу околину, него често и на људе, које никад није пророк ни видио и на цијела царства и народе, који и не постоје у оно вријеме, кад се пророштво изриче. Такво је пророштво Исаино о Киру цару пер-

сијскоме, које је он искавао на 200 година прије Кира. Погађања пак љекара, астронома и дипломата оснивају се на прорачуну и искуству, те на основу њих чине закључке о ономе што ће бити, и то није никакво пророштво, него су то прости закључци здравога смисла. То је пророштво таман толико, колико кад би неко рекао, да ће иза ноћи настати дан, или послје зиме прољеће. А права пророштва често пута предскажују догађаје, који не само да су случајни, него и чудесни, и који се не могу догодити ни по каквим природним законима. Такво је пророштво Исаино о рођењу Емануиловом од Дјеве и многа друга.

Право пророштво као год и право чудо мора да има *цијељ*, која је достојна Бога; да не зависи ни од каквих услова ни мјеста, ни времена, него само од воље Божије и да оно што се догоди потпуно одговара пророштву. Ако ми нијесмо видјели сами чудо, него смо о њему слушали или читали, треба да то контролишемо по свијема правилима историјске критике, и да се увјеримо да је то доиста право чудо.

(Наставиће се.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

ИЗОБЛИЧЕЊЕ ЛАТИНСКОГ УВОЂЕЊА У ОБЕУ С ТАЈНУ ПРИЧЕШЋА
ПРИЈЕСНОГ ХЉЕБА И ЊИНОГ ПРИЧЕШЋИВАЊА МИРСКИЈЕХ ЛИЦА
ПОД ЈЕДНИЈЕМ ВИДОМ (ОБЛАНДЕ).

НАПИСАО ИСИДОР МЕТЕЉИНСКИ, ПРОТОЈЕРЕЈ

С РУСКОГА ПРЕВЕО МОНАХ НИЊИФОР.

(Настава к.)

У Сриједу*), т. ј. 12-ти дан Нисана, био је у Витанији у кући Симона Прокаженога и ту је предрекао, да ће послје два дана бити пасха (Матеј 26, 2—6; Лука 21, 37—38), — у

*) Јудејци су, као год и данас, рачунали један дан од захода до захода сунца, т. ј. дан почиње један од у вече, па траје до сјутра вече, те по томе од Сриједе вече, до Четвртка вече био је један дан; од Четвртка вече, па до Петка вече био је други дан, а од Петка вече, т. ј. од уочи Суботе почињао је празник пасхе. Таквијем редом Христово предсказање о празнику пасхе: „послје два дана“ — испунило се, као год, да је и Он прије почетка празника пасхе био „предан на смрт“.

Четвртак, т. ј. 13-ти дан Нисана — послао је из Витаније два своја ученика у Јерусалим, да Му спреме пасху, и овај дан у вече и јео је Своју Вечеру са ученицима, а иза Вечере, кад је био изашао крај Јелеонске Горе, ту су Га и ухватили Јудеји. У Петак, т. ј. 14-ог дана Нисана био је осуђен, разапет и укопан (Мат. 26, 20; Марко 14, 17; Лука 22, 14; Јован 13), — у Суботу т. ј. 15-ог Нисана, Пречисто и Пресвето Тијело Христово било је у гробу и „быль великъ день тоя Субботы“ (Лука 23, 56; Јован 19, 31). У први дан иза Суботе *Исус Христос* је ускрсао из гроба, о чему једногласно сви јеванђелисти свједоче.

Исповједници западне цркве свему горе реченом поретку не само да се не противе, него га још и потврђују успоменама у својим богослужабним обредима, тако н. пр. празнујући Христов Царски улазак у Јерусалим, у Цвјетну Недјељу, освећују цвијеће и раздају ђубицама хришћанима; у Четвртак свршавају читање и пјевање, које у ствари саодговара Христовијем Страстима, владика њихов у овај дан измива ноге 12-тини сиромаша и угошћава их вечером, коју називају Господњом; у Петак уређују гроб Господњи и у њега стављају Образ распетога на крсту Христа, подражавајући Благообразноме Јосифу, који је испрошио гроб и погребео тијело Христово. Овај се дан у латинском уставу зове *Ферја*: *Feria sexta in Parasceve*, т. ј. шести дан седмице предоспадане приготовљењу — разумије се к празнику. Од Петка вече, па к Суботи свршавају читање, појање и молитве, које објашњавају и напомињу стање Пречистога Тијела Христовога у гробу и продужују до у Суботу вече, а ове вечери доцкан у ноћи к Неђељи почињу службу Христовога Ускренућа. *)

*) У латинском уставу о свршавању Богослужења, којег латинска црква држи од давних времена, стоји овако распоред правила: Од суботе Лазареве: — дакле у Суботу вече: *Sabbato infra hebdom. Passionis*): Читање: Еванђеље Јованово, гл. 12 *homilii* и даље. Апост. Филипис гл. 12 и даље. *Недјеља Цејешна* (*Domini Palmorum*): Читање: Јеремија гл. 2. *хомилија*. Еванђеље Мат. гл. 21, опет *хомилија*. Апос. Филип. гл. од 5-тог стиха и даље. *Понедјелник* (*feria secunda Majoris hebdomadae*) читање: Еванђеље Јованово, гл. 12 *хомилији*, часови, антифони и друго. *Уторник* (*feria tertia Majoris hebdomadae*) читање: Јеремије глава 11 и 12-ста, часови, антифони и друго. *Сриједа* (*feria quarta Majoris hebdomadae*) читање: Јеремија, гл. 17 и 18-ста, часови антифони и друго. *Четвртак* (*feria quinta in Saena Domini*): у јутро псал. 68, 69 и 70, читање: Плач Јеремијин гл. I-ва; у вече: пс.: 71, 72 и 73, *хомилија*, антифони, пс. 74, 75 и 76. Апос. I-ва посланица Коринћанима, глава 11-та. 3. *чтенија*, пс. 50, 89, 62 и 66; читање: 91 *схода*: глава 15-та, пс. 148, 149 и 150; антифони, часови,

Свршавање обреда у западној цркви овијем поредком по својему уставу, преко цијеле страсне седмице почињући од Лазареве суботе, којима као год и ми православни напомињемо у њима суштину пророчког и четворојевангелског учења и писања о смрти, погребену и ускрснућу Исуса Христа, а све то јасно и истинито тврди *прво*: да је први дан пријесних хљебова био онај, у који је Христос послао, да му спреме пасху 13-ог дана Нисана, т. ј. у четвртак, а шљедећи дан 14-ог Нисана био је петак, који је био други дан пријесних хљебова, и то, као што је више напоменуто, по раздвојеноме обичају између Јудејаца и Галилејаца; иза тога од петка вече, па к суботи, почињао је 15-ти дан Нисана, т. ј. субота — Јудејска пасха; иза овога долазио је први дан иза суботе, и у овај дан, по свједочанству сва четири Еванђелиста, Христос је за раног јутра ускрсао; *Друго*: да је овај дан ускрени, као трећи иза погребенја у обратном или растућему поретку, к почетку седмице, то јасно одређује погребенје тијела Христова у петак вече, и по томе уређење Тајне вечере и Евхаристије било је у

пе. 115, 119, 139, 140 и 141; антифони међу којима читају и овај: *Cae-*
nantibus illis, accepit vescus panem, et benedixit, ac fregit, deditque discipulis
suis (овијем баш западњацима јасно доказују, да је Христос св. Тајну
 Евхаристије учинио и предао у Четвртак 13-ог дана Нисана на квасном
 хљебу, који у тај дан није био забрањен јести законом). *Пштак feria*
sexta (in Parasceve) у јутро: пе. 2, 2-та, 3-ћа. *Jer.* гл. 2, и 3-ћа.
 Пред вече пе: 37, 39 и 53; хомилија — к ноћи овај дан: пе. 58, 87 и
 93-ћи, Апос. Јевр. гл. 4 и 5-та. антифони, пе. 142: читање: пророчество
 Авак. гл. 3-ћа и антифони. У св. *Велику Суботу (Sabbato Sancto)* у јутро:
 пе. 4. 14 и 15, Плач Јер. гл. 3 и 4-та. Молитва пророка Јеремије гл. 5-та,
 — пред вече пе. 23, 26 и 29-вети; послуже сутона: пе. 53, 75 и 87; к
 Јевр. гл. 9-та. пе. 42. читање пророчества Исаина гл. 38 и молитва цара
 Језекије. *Недјеља Ускрснућа Христова (Dominica Resurrectionis)*: — Оче
 наш, Богородице Дјево, Радусја, Вјерују во Јединога Бога, Слава Отцу,
 Алилуја, Вокрес Христос во истину, Алилуја, пе. 94. 1. 2 и 3-ћи; анти-
 фони Еванђеље од Марка гл. 10-та, читање хомилија, пјесма: Тебе Бога
 хвалим, Тебе Господа исповједуем; антифони, у броју којих се и овај са
 Алилуја много пута повторава: Сей День егоже сотвори Господъ,
 возрадуемся и возвеселимся въ оны, — читање дневних часова
 и псалмова, а при крају пјесму: Нынѣ отпускаеши раба твоего
 Владыко. —

Примједба: Ријечи: *Sabbato infra hebdom. Passionis* дају смисао, да се по уставу Цвјетна Недјеља прибјаја к седмици дана Страсне Недјеље (*Majoris hebdomadae*) и по томе се Понедељник рачуна другијем даном (*feria secunda Majoris hebdomadae*), а то ће наравно бити по старозавјетном бројању. по ком су први дан иза Суботе звали „првом Суботом„ (хришћански Недјеља), а другом Суботом су звали данашњи Понедељник.

четвртак вече, кад се могао имати на трези квасни хљеб. *Треће*: западна црква испуњавајући неизмјењиво такав поредак, сагласно као и ми православни, по суштини писма, и вршећи такав богослужабни поредак у исте дане, само очигледно себе изобличава у свом одступању од свршавања св. тајне Евхаристије на квасном хљебу; и *четврто*: исповједници западне цркве признавајући за истинита свједочанства сва четири Еванђелиста о догађајима, у њима означене дане, о погребењу и Ускрсућу Христовом у трећи дан послје смрти, дужни су вјеровати и то, да је те године због раздвојенога празновања пасхе, *први* дан пријесних хљебова био у четвртак, о коме су рекли Матеји, Марко и Лука, иза којег је шљедовао *други* дан пријесних хљебова у петак, и да су свједочанства о овој ствари сва четири Еванђелиста потпуно сагласна; јер кад је вјеровати Богом надахнутијема лицима и њиховом свједочанству о једној истини, а одбацати им о другој — блиској истом предмету, то би онда значило не признавати у њима потпуног Богонадахнућа, или управо — не упиши Боже у грјех рећи — да су Еванђелисти написали неистину о установи Евхаристије у четвртак, којег такође по уставу исповједници западне цркве јавно држе даном **NACIONALNA** вечере (beria quinta in casna Domini.)

BIBLIOTEKA

Да је пак *први* дан пријесних хљебова био у четвртак, а *други* — у петак, то се поврх толико јасних и истинитих доказа потврђује још и тијем, што се припрема за празник у главном састајала у свакој фамилији у клању жртвенога јагњета, ради чега се изискивало више времена, јер свештеници*) не би могли успјети при једном храму, да закољу за сваку фамилију по једно јагње за празник: по овоме је јасно и истинито, да Еванђелисти о првоме дану пријеснијех хљебова нијесу писали као о дану у који почиње празник, него као о дану, у који се чињела спрема пријеснијех хљебова и клање пасхалнијех јагњади.

Што се тиче самог дјела у западној цркви, осим што не врше Евхаристију на квасном хљебу, по већ горе наведеноме уставу они још од почетка уставове ове св. Тајне врше све

Пошто је уређена духовна јерархија наређено је било, да пасхалну јагњад кољу само свештеници с Левитима (II. Паралипоменон гл. 30). Текст је на томе мјесту: „Ако свјештеници не очистишася доволно“ — у Вулгати је јасније изложен: Quia sacerdotes qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, и у таквом су недостатку и Левити клали пасхалну јагњад (тамо).

по пропису јеванђелиста и у Страсну Седмицу и на Ускрс; али ријеч њенијех учитеља — полемиста — обезумила је кичљивошћу свога ума, уздижућег се на Разум Божији. Но ипак при свој њеној упорности признати истину, они исто не доказују и не могу доказати почетка употребе пријесних хљебова у њиној цркви, а међу тим практику кваснога хљеба у св. Тајни Евхаристије, у православној цркви и одобравају, и признају је, да се не смије мијењати (као што ће мо напријед видјети). Као права и истинита свака практика највјернија је она, која је ближе самоме њеном почетку; свршавање Евхаристије на квасном хљебу постоји у Васијонској цркви још од самога почетка установе ове св. Тајне и била је опћа у свој нераздвојној цркви, противу чега ни противници не могу ништа рећи, за то је та практика и права и истинита и стоји на тврдом темељу. Западна црква у течају неких више од 10 вјекова није ништа противурјечила овоме, него је у братском једињењу заједно са источном црквом вршила ову Тајну на квасном хљебу, и тијем самијем она је доказала своје тврдо убјеђење, да је Христос Њу установио на квасном хљебу. Али противу свега оваквог убјеђења и горе приведенијех навода у западној цркви почела се појављивати, противна јеванђелској науци и њиној самој дуговјековној пракцици, употреба пријесних хљебова. Мора се претпоставити, да је та њина пракцици из немарности к достојној епреми кваснога хљеба за ову св. Тајну, *) или по случају, да се што прије отпочне летурђија, па ушљед такве немарности почели су да толкују, као што можда и данас толкују, као бајаги да је и пријесни хљеб све једно као и квасни, ушљед чега се та практика и почела у велико ширити, и то је дало повода источнијем учитељима цркве, те су почели изобличавати западно духовенство за такав противузакони поступак, а такво изобличавање гарнуло је у живац властољубиве римске јерархе, који су се у то вријеме упирали да добију првјенство у Васијонској цркви, па су у свом про-

*) Још нам стоји врло добро у памети, кад су бивши унијатски свештеници, по већ горе поменутој немарности својој и подржавању латинскијем свештеницима искали у православној просфору и од ње направили по неколико комада у виду облатка, и на њему би написали — на свком — скраћене ријечи: „Ис Хрс нн. ка.“ па би их онда носили немарно у својим доњим шпаговима и служили би летурђију гдје би им се прво сретло и те комадиће су звали „агнцима.“ Није ли ово јасан доказ немарности, из које су поникли у употребу и пријесни хљебови?

рачуноу и одобрили таки противузакони поступак, који није сагласан ни са правом установом ове велике Христове Тајне, нити са општом, древном практиком црквеном. Усрдни поборници папског римског узвишења и непогрешности подухватили су се, да својом оholом, кичљивом полемиком, духом борбе, а не кротости, подржавају и правдају тај свој новоуведени обичај.

Бог је заповједио Јеврејима, да једу пријесне хљебове у данима старозавјетне пасхе у спомен њиног страдања и плача у Јегипту од мука и угњетавања од Мисираца, од којих су се избавили крвљу и јелом прообразнога жртвеног јагњета; али пријесни хљебови нијесу били прообраз — тада будуће, а данас радосне свечаности длагодатне Христове Цркве; они — пријесни хљебови — и немају у суштини савршенство хљеба, у потпуном смислу те ријечи, за то се они и нијесу односили као прообраз хљеба у Ново-Завјетној Цркви, јер би њино не-савршенство унижавало достојанство Савршенства велике Тајне Евхаристије, за то је то Исус Христос, као Премудри Усавршитељ Своје Благодатне Цркве и уништио пријесне хљебове, као напомене туге и плача Јевреја у Јегипту, и то *уштем новијем и живијем* (НАЦИОНАЛНА) дајанствено претворивши хљеб у Своје Тијело, а *уштем старијем и мртвијем* Крв, а не у крв јагњећу, и предао је ову тајну својима вјернима за радосно и благодатно саједињење с Њим на земљи, и залог благодатнога живота с Њим на Небесима.

И тако, прави и стварни прообраз старо-завјетне пасхе био је предмет, жртвени јагњић, са којим се свезало вјеровање о будућим срећама — Исусом Христом, али што се тиче вина, да оно мора бити приложено к пасхалној суштини, о томе нема у закону нигдје ни једне ријечи написано, а Христос је у суштину Своје Тајне додао сасвим нови материјел, т. ј. вино, те, разумије се, Он је у цјелости установио сасвим Нову Тајну. Таквијем *уштем новим и живим*, за испуњење пророчанства, Господ је поставио и утврдио темељ Новоме Завјету, о ком је преко пророка Јеремије и извијестио: „Се дніе грядутъ, глаголетъ Господъ и завъщаю дому Израилеву и дому Јудину Завѣтъ Новъ, не по завѣту, его же емшу Ми за руку ихъ, извести я отъ земли Египетскія“ (Јер. 31, 31—32; Евр. 8, 6—9).

Западна црква од доба Христова ускрснућа не признаје празник пасхе са клањем јагњета, а тим више не би имала употребљавати у Евхаристију пријесни хљеб, који је напомена

муке и стадања Израилског од Мисираца, и који нема право савршенство хљеба, за то су пријесни хљебови и недостојни за нову, велику тајну, као што и говори св. апостол: „Отлагање убо биваеъ прежеде бившија заповѣди, за немоощное ея и неполезное“ (Јевр. 7, 28); сѣнь бо имый грядущихъ благъ“ (Јевр. 10, 1), нинѣ же лучшее улучи (Христос) служеніе, поелику и лучшаго завѣта естъ ходатай иже на лучшихъ обѣтованіяхъ узаконися“ (Јевр. 8, 6). „Имами же олтарь, отъ него же не имуть власти ясти служащіе сѣни“ (Јеврх. 13, 10). Нека пажљиво и озбиљно познаду ову истину чланови западне цркве, који служе сѣни пријеснијех хљебова!

У ријечима сва четири јеванђелиста нема нигдје написано, да је Христос које буди било године својега земнога живота учествовао у празновању пасхе старо-завјетне са јелом пасхалног јагњета, које је било прообраз, нити пак пријесних хљебова*). Ако треба претпоставити, по ријечима јеванђелиста: „гдѣ хощеши уготоваемъ Ти ясти пасху“ да је на пошљетку и био на пошљедњој Христовој Тајној Вечери пасхални јагњић, онда су у таквом случају била на тој Вечери два јагњића: један обични једнакостранни који је био првообраз Самога Христа, а други, ствари и живи образац тога јагњета, т. ј. Сам Христос — Агнець, вземљотини грѣхъ міра. Но пошто је Христос, као прави Агнець идући на заколеніе Самога Себе својим вјернима под видом хљеба и вина, онда је овијем клање старо-завјетног јагњета, у дотадашњој важности, сасвим уништио и укинуо. Међу тијем, да је Он учинио такву значајну промјену у дан старо-завјетне пасхе, т. ј. у Петак вече 14-ог Нисана, дао би тим саблазна својим ученицима о нарушењу закона, због тога је Он и изабрао за Своју Тајну Вечеру дан прије пасхе — 13 Нисана, кад још није законом био забрањен квасни хљеб, којега је Он и узео за тајну Евхаристије и по Његовом благослову замијенио је клање прообразнога јагњета и сјен пријесних хљебова. Таквијем новијем путем, по свједочанству св. Апостола, Христос „отъемлетъ первое, да второе постановитъ“ (Јевр. 10, 9); Он као Прави и Истинити Бог, Законодавац Старог и Новог Завјета „якоже Сынъ въ Дому (у Цркви) Своемъ, Егоже Домъ мы

*) Лука 2, 41. Казато је тамо, да је Христос као дијете у својој 12 години био у Јерусалиму о празнику пасхе, а такође и Јован помиње гл. 2 стих 23, да је био у почетку своје проповиједи, али о јелу његовome пасхалног јагњета није ништа споменуто.

есмы (Јевр. 3, 6), „Нареченный отъ Бога Первосвященникъ по чину Мелхиседекову (Јевр. 5. 10—19), имао је власт укинути прообразе о Себи и о Својој новој Цркви, као што је и предрекао пророк: „Се азъ творю новая; иже нынѣ возсіяють и уввѣстятъ“ (Исаија 43, 19), и приложатся ко Господу завѣтомъ вѣчнымъ, иже забвенію не предастся (Јерем. 50, 5).

(Наставиће се). *На 449-ој страни*

РАЗЛИКОВАЊЕ СУШТИНЕ (SUBSTANTIA) ПРЕДМЕТА ОД ПОЈАВА

— Написао Л. Поповић. —

Метафизика учи, да у сваком предмету морамо разликовати суштину његову од појава. То је једна од главних њених основа, на којој се она зиђе и ослања. Но то учење метафизике подвргавамо се сумњи, и дан данашњи одриче се од стране неких философа. Тако, *БИБЛИОТЕКА* (или што је све једно — реалисти, позитивисти) *СРПСКОГ ОРИЕНТИЈЕ* суштине у самој ствари нема, а да постоје само појаве. *СРПСКОГ ОРИЕНТИЈЕ* појам наш о суштини није ништа друго до проста опстракција, која је створена нашим уображењем. То је — веле они — измишљотина схоластика; наука не зна за суштину, — она мора имати посла само с појавима, фактима научног *СРПСКОГ ОРИЕНТИЈЕ* емпиричког опита и њеним законима. По овоме излази, да ми имамо пред собом само неко шаренило и промјену појава, — неки хаос, кога нико не може разумјети и размрсити. Наша је задаћа доказати, да је такво тврђење неправилно, и да нема под собом тврде основе. Ми морамо показати, да појам о суштини и разлика суштине предмета од појава има тврде логичке и гносеолошке основе; а тада, када узимаде тврде основе за себе у самој природи нашега мишљења, то и појам о суштини и разлика суштине од појава мора бити појам и разлика неопходна, а не нашим умом вјештачки измишљена. Но да би то могли доказати, треба нам прегледати радњу мишљења и познања, како би нашли у њима нечега таквог, што би могло служити основом за метафизичку претпоставку о разлици битности (суштине) ствари од појава. И тако, прије свега прегледајмо мишљење,

те да би нашли, у њему логичке основе, које су за нас необходне. —

Мишљење је таква радња, која се састоји из два акта — акта аналитичког и акта синтетичног. Како једна тако и друга радња мишљења показује се већином у једној каквој форми мишљења: у суђењу исказује се радња, која разлучава, или сила аналитичка, а у умозакључку радња која сједињава, или синтетичка радња мишљења. —

Шта је то суђење, и има ли у њему каквог доказа, на основу којег би ми могли претпоставити, да заиста постоји разлика међу битношћу стари и појавама? — *Суђење* је таква форма мишљења, у којој ми *нешто* изражавамо о *предмету*. Значи, у суђењу узима се један знак предмета, и узума се не сам по себи, већ у предмету, гдје се не обраћа пажња на то, какав је тај знак — битни или споредни, случајни. Све нам то јасно показује, да се у суђењу предмет узима и разгледа с једне какве стране, а не са свију, те, према томе, често тај предмет може бити узет са случајне, споредне стране, гдје се већим дијелом у самом суђењу не даје никаквијех разлога за то, да би могли сматрати ту споредну страну предмета у ствари споредном. У таквим суђењима, разумије се, нема за нас таквих основа, које су нам потребне и које ми штемо. Но зато има таквих суђења, у којима мислимо нешто о предмету са *необходношћу*, значи да *везујемо* то нешто са самим бићем, са самом стварношћу предмета. Друга је форма мишљења — *умозакључак* (или *силогизам*), који има ту цијељ, да потврди баш та битна (необходна) суђења.

На овај начин, већ у поменутих двама формама мишљења има основе за разликовање суштине од појава. Но осим ових двају форма (суђења и умозакључка), ми морамо признати још и трећу форму мишљења. Мишљење је радња духовна, и као таква одликује се јединством; због тога ми морамо претпоставити да постоји и трећа форма мишљења, у којој би подједнако престањене биле како радња, која разлучава, тако и она, која сједињава. Та трећа форма мишљења и јест *појам*. У појму обје радње мишљења, како радња анализе, тако и радња синтезе, — налазе се у тијесном хармоничном одношају. Ми овђе узимамо знаке одвојено, мислено од предмета, сједињавамо их, но сједињавамо само знаке битне, који се никада не мијењају у предмету, и без којијех се он не може замислити; знаци пак случајни, не битни, не улазе у појам. Због тога ми видимо у појму *раздијелену* и *уједно* с тим *свезану*

преставу свију карактерних знакова предмета, тако да у појму ми узимамо сав предмет, са свима његовим битним знацима, који се не мијењају, већ који остају увијек свагдашњим његовим основним својствима. Као такав, појам узима се као виша форма познања, форма научно-философског познања. Из реченог видимо, да се у појму јасно разликује оно, што је стварно (битно) у предмету, т. ј. оно што остаје увијек једним и истим, од онога што се мијења; друкчије говорећи — суштина ствари од појава. Дакле, и у трећој форми мишљења — у појму има доказа, по ком можемо разликовати суштину ствари од појава. —

Сад да прегледамо законе мишљења и у њима да потражимо таквог доказа. Постоје четири закона мишљења: закон истовјетности (*principium indentitatis*), закон противусловља (*principium contradictionis*), закон искључене средине (*principium exclusi tertii sive medii*) и закон разлога (*principium rationis*). Но главни и основни закон јавља се управо један од њи, први, т. ј. закон истовјетности; остали, пак, закони мишљења чине само допуну к њему. Зато и разгледајмо само тај основни закон.

Формула закона истовјетности је ова: сваки вид појединог бића раван је самом себи. Тај закон учи нас, како треба правилно мислити. А како мислити значајно разликовати нешто, што већ имамо, или различито представити јединству, то и закон истовјетности, на тај начин показује нам: како треба правилно разликовати и сједињавати. Управо, тај закон захтјева, да продужавамо разлику знакова предмета до посљедњег степена, да га анализирамо, докле на посљетку не дођемо до основних и битних знакова предмета, послије чега је исти закон потребан, те да би свезали у једно цијело оно, у чему је могуће да би раздијелене знаке сједињавали видјети ту свезу. Но то цијело преставља само собом нешто, што се не мијења у предмету, т. ј. елементе, који увијек остају једни и исти на свагда и служе субстратом свију промјена предмета. На тај начин, то је управо оно, што се у метафизици назива суштина. То исто потврђује се, кад применимо речени закон и к синтетичкој радњи мишљења, гдје је закон истовјетности потребан, да би, помоћу њега, сједињавали у једну цјелину самобитне, неопходне елементе предмета, не обраћајући пажњу на његове случајне знаке. Н. пр, када посматрамо спољашње појаве примјећавамо разне промјене. Вода прелази из течног стања у ледене санте, послије опет у течност,

течност у облику паре, облака и онег чини поново све те промјене. Или, хемијска једињења састављају нови предмет и нове боје, но ако та једињења онег разложимо на саставне дијелове, то ћемо добити у резултату то исто, што смо имали у почетку, прије него што смо помијешали те елементе. Значи, ма какав облик или боју примало неко хемијско једињење, оно никада не губи своја основна својства, увијек остаје раван самом себи, у чему се можемо увјерити, кад га разлучимо на његове дијелове. Из реченог видимо, да ради правилности мишљења закон истовјетности ниште разликовати суштину ствари од појава. Дакле, и у законима мишљења ми смо нашли (по нашем разумијевању) потребне доказе. И по овоме, сав ход нашег мишљења има увијек и обзиру нешто, што се крије за појавама као њину основу, претпостављајући разлику појава од саме суштине ствари. Без овакве разлике не би се могла објаснити ни она цијел, коју себи ставља свака научна и философска употреба мишљења. Било би перазумљиво, како мишљење може ставити себи такву цијел, као што је познање истине. Сумњати се у могућност познања истине није могуће, а да не противурјечимо самим себи. Свака сумња у томе није ништа друго, него доказ, да је оно заиста немогуће. Но познање истине или истинито знање правилно може бити само онда, ако ми познајемо што год онако, како је оно у самој ствари, у бићу, по својој суштини, а не како-год друкчије и, ни, како се оно при разним околностима субјекта, које усваја, може чинити и јављати. Сумњаћи се у могућности таквог познавања ствари значи сумњати се у могућности познања у опште, што је немогуће. С друге стране, наше мишљење је радња слободна, и као такво, оно се може вршити не онако, како би требало, да би било истинита копија заиста постојећег, битног. Но то, што се мишљемем признаје за неопходне и необјашњиве елементе (категорије), који истичу из његове слободе, може служити за наше мишљење као потпуни поуздани критеријум ради контролисања промјена његове слободне радње; јер као знање непосредно добијено, које показује само неопходне одредбе непромјењивог бића — служи као извор за његово познање, и то извор од више важности, него ли промјењљива спољашност, коју чулима примамо.

О ТАЈНИ СВЕШТЕНСТВА, ОСОБИНАМА И ДУЖНОСТИМА ПРАВОСЛАВНОГ СВЕШТЕНСТВА.

Тајну свештенства, као и остале новог завјета, које само православна црква чува у чистоти и неповријеђености, установио је сам Спаситељ, који је највиши првосвештеник и општи пастир, глава св. цркве. Да је тајна свештенства установа божанска, о томе нас увјерава Свето Писмо безбројним текстовима, од којих ћу навести и овдје један; а пошто је свакоме јасно, то није потребно наводити више текстова: „Аице отъ міра бысте были, миръ убо свое любыль бы: Яко отъ міра нѣсте, но азъ избрахъ вы, сего ради ненавидитъ васъ миръ.“ (Јоан 15, 19). Из овога се јасно види, да је ова тајна установљена самим Спаситељем, а тиме се открива и важност ове тајне. Установио је пак ову тајну за то, да би имао свагда своје освећене слуге, које би приносиле бескрвну жртву, коју је Од на крсту приносио, те да буду посредници између Бога и људи и да приповиједају јеванђелску науку, као и да утврђују завјет међу Богом и људима и вјеру у Њега. На тај начин тајном свештенства даје се изабраном лицу власти особита благодат, да би се тачно испуњавала правила и обреди црквени, а то све у славу памениг Спаситеља, Исуса Христа. Под именом власти треба разумјети, да та лица могу људима праштати гријехове, а не да имају какву власт господарства над људима. То се даје видјети и из Светога Писма на много мјеста. Тако, кад је Христос послао своје ученике, да шире своју науку по цијелом свијету, Он им је казао: „Што год свежете на земљи, биће свезано и на небу, и што год разријешите на земљи, биће разријешено и на небу“ (Мат. 18, 8). Даље: „којима опростите гријех, опростиће им се; а којима задржите, задржаће им се“ (Јоан 20, 23). Но треба буквално разумјети, као да им је дата власт, да могу праштати свакоме, коме хоће. Није, они могу праштати гријехе само онима, који се искрено и из свег срца кају за своје учињене гријехове. — На пошљетку дата им је власт, да уче паству закону Божијем и да је припреме за вјечни и блажени живот, за који је и први човјек и створен, а кроз њега и сви људи; но како је човјек, ушљед пада првог човјека, лишен тога блаженства, то само у борби са страстима може достићи своје назначење. Пошто човјек може достићи своје назначење — вјечни и блажени живот — само у борби са својим злим стра-

стима, то да би се борио успјешно, нужна му је наука и натприродна помоћ. Та натприродна помоћ показала се човјеку појавом на земљу Господа нашега Исуса Христа, који је ради нашега спасења и сипао на земљу и принио себе на жртву. Али пошто су пошљедице прародитељскога гријеха и последије доласка Христовог на земљу остале на човјеку, т. ј. помрачење разума за примање високе науке Спаситељеве, то је Спаситељ оставио пошље себе своје ученике, а ови своје пријамнике — епископе и свештенике, да они доцније генерације уче слову божијем ради њиховог спасења, и да им тумаче високу и спасоносну науку Спаситељеву. На основу заповијести Спаситељеве, који им је казао: „Шедше научите вся язики, крестяще ихъ во имя Отца и Сина и святаго Духа, и се азъ есмь съ вами во вся дни до скончанія вѣка.“ (Мат. 28, 19, 20), ученици су се разишли по цијелом свијету и ревносно радили на раширењу и распрострањењу божанствене науке Спаситељеве. Из овог примјера види се и високи значај свештенства, као и то: да је наука, коју она народу проповиједи исто божанствена. Па стога и сама светиња науке, коју оно проповиједи, приморава нас, да одајемо поштовање свештеницима и да радо примамо науку њихову, знајући, да је та наука божија, коју су они примили од самога Спаситеља, кроз његове пријамнике.

Лица, пак, која се примају ове свете и узвишене дужности, треба да знају зашто су позвана и да знају своје дужности, како би била достојна да се назову пошљедоваоцима Спаситељевим и како би могла рећи на страшном суду своме Господу: „Се азъ и дѣти, юже мы далъ еси.“ Ну, није довољно да зна само дужности, него треба да их тачно врши, а поред тога треба свештеник да се одликује свима врлинама човјечанским. С тога је њему потребана особита спрема, а нарочито знање светог Писма, на коме се оснива све црквено учење. Но свештенику не треба да су туђа и остала знања, ако жели остати дошљедан својој светој дужности; јер коме се много да, од тога ће се много и захтијевати. Ко жели другога научити, тај сам треба да је научен; иначе како ће дати другоме оно, чега сам нема? Да буде научен, треба да ради, а нарочито да проучава Свето Писмо, извор црквеног знања. — Пошто има и таквих, којима су прилике, да не могу себе наоружати знањем, потребним за обављање свете дужности, то ћу пријећи и на особине, које треба да има православни свештеник, дотичући се у кратко и дужности, које налаже закон божији, који је

потанко изложен у Светом Писту, а објашњен св. оцима и учитељима цркве у њиховим сачињенима и посланицама појединих цркава и св. отаца. Истина, требало би много времена, па да би се исцрпио довољан број поука из богатих извора црквених; али ја, пошто сам сувише мален за такав рад, хоћу у кратко да наведем главније особине, којима су противне поједине мане код неких свештеника, какве сам имао прилике да видим.

На првом мјесту претпостављам вријеме, у коме живимо, — вријеме, када има сваки свештеник да се бори против великог броја непријатеља, који хоће да задовоље своје инстинктивне тежње, па не гледају на избор средстава, која су дозвољена моралним законом Божијим, него употребљавају она, којима могу само постићи свој циљ. Код њих влада правило језуитско: да „циљ оправдава средства;“ они знају само за своје егоистично „ја,“ а ни за шта више. Код њих нема ништа што је свето; па против они мрзе поштене и побожне људе и готови су сваком zgodном приликом да их киње и гоне. Данас је морал пао на врло ниски ступањ, са којег треба да се дигне. Но ко ће то учинити? Разумије се, то треба да учине они, који су позвани да **НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА** **CRNE GORE** **BURĐE** **CRNOJEVIĆ** то су свештеници (уопште Хијерархија), који треба да су потпомогнути и од грађанских власти, које имају сва средства на расположењу, те и силом могу поправити неваљале људе.

Црква је и у првим вјековима бивала гоњена од појединих па и читавих држава, па и то званичним путем, али је ипак одржавала побједу тријумфално. Тадашње гоњење било је из незнања и из заблуде, којих су се увиђавнији људи одрицали и пригрљавали хришћанску науку, радећи пошље ревностно на распрострањењу њеном. Али данас свештенство има да се бори против егоистичних људи, који ће за новац све дати, па и своју душу. Тако људи живе да једу и ништа више, па се не обзиру ни на саму божанску науку Спаситељевоу, који каже: „Иже хоцетъ душу своју спасти, погубитъ ю, а иже погубитъ душу своју мене ради и евангелија, спасетъ ю.“ Из грамжења за влашћу и папе се отцлјепине од православног учења, доказујући, тобож, како је њихово првијенство над осталим хришћанским епископима; оснивајући то своје тврђење на томе, што је апостол Петар био три године епископ у Риму, а он је, по њиховом тврђењу, био најстарији међу апостолима, оне траже, да их цео хришћански свијет призна за старјешину, нашљедника апостола Петра. На то бих ја одговорио, да су оне забравиле на врло важну околност. Пошто је он био најстарији,

како су га могли остали апостоли шиљати и Антиохију на проповијед? Што се пак тиче тога, што је он био епископ у Риму, то још није тачно доказано, пошто је он живио такође и у другим мјестима као год и у Риму. (Види црквену историју од Јев. Памфила). Да наводим доказе, није ми циљ, пошто има много компетентнијих од мене, а којима је задатак да се баве таквим питањима. —

Оставимо најзад противнике наше народности као и учења, него пита ћемо с онима, који су у најпој средими, те бацају љагу на све оно, што нам је најсветије — на вјеру и обичаје!? Они не знају да је ово вријеме, кад треба радити за националне интересе; него, потплаћени непријатељима Српства, који теже да заведу распру међу нас, хоће да распростру неки „социјализам“ и „комунизам.“ То су тако звани педанти, који не знају ни сами значај тих рјечи, а камо ли да знају што дубље, пошљедице рада, него просто представљају се као философи (дрвени).

Ти људи ни најмање не помисљају, кад нападају на вјеру, да је с њом скопчана будућност народа српскога. Шта би било са Србима у таквим искушењима у току толико вјекова, да га није вјера одушевљавала, уливајући му љепше наде на будућност? Зар може човек остати равнодушан, кад помисли на онај час, кад се готово збрисало име Србиново с лица земљина, само да није било светих и свештениких духовника и вођа, који се скупљаше у поједине манастире, гдје су примали науку од својих пастира, па се разилазили по горама и шумама, борећи се очајнички на смрт и живот за свој драги народни понос, за своју народност и златну слободу? Па зар ми, који смо тако ништавни, да не чувамо аманете својих дједова? О каква би то награда била за њихове трудове, који не жалише своју крв, да нам обезбиједи опстанак од непријатеља!! Па ми данас сами да трчимо у очевидну пропаст! — То је паметно, зашто ће се нас сјећати с благодарношћу доцније генерације наше. „Покајте се, јер се приближило царство небесно!“

Знајући све шта је било с незнања, а имајући пред очима данашње вријеме, сваки свештеник треба да појми добро свој задатак, па да своје дужности врши савјесно, не плашећи се никаквијех тешкоћа, ни пријетња. Да би се успјешније могао борити противу непријатеља општих интереса српских, треба да се сваки стара и о интелектуалном образовању, имајући за руководство Свето Писмо, које је најбогатији извор црквеног

знања, одакле ћу и ја навести неке особине и дужности за православног свештеника.

Господ је казао: „Нико сам себи не даје части, него који је позван, као Арон.“ Ове ријечи Спаситељеве указују нам на сам значај чина свештеничког; јер то значи: да је сваки свештеник добио благодат божију, а не да је добио чин за новац или на који други начин, противан закону Божијем. Зато, ко се прима чина свештеничког, треба да зна: да се прима и старања о душама повјереног му стада, за које ће одговарати самоме Господу на страшном суду. Дакле, из овога се може извести то правило: да добар живот хришћанина зависи од доброг живота самога свештеника, а добар живот свештеников зависи опет од божијег позива у тај чин и од воље и енергије самога свештеника за ту службу. С тога Свето Писмо каже, да се човјек припреми, ако жели да буде служиолац олтара божијега: „Сине, ако хоћеш да будеш служиолац олтара божијега, приуготови се и спреми за то. Не колебај се и буди постојан! Не одступај од Бога, да би што тврђи био.“ Према овоме сваки предходно треба да испита себе: да ли може бити служиолац олтара божијега; може ли сносити све тежак и ако би га у животу снашле и је ли довољно вољан за тај чин, као и има ли научну спрему, која му је потребна. Јер ако не би био довољно спреман из науке, потребне за свештенички чин, он не би могао ваљано ни служити и често би падао у погрешке, за које може бити отпуштен из службе. По учењу православне цркве сваки се човјек може спасти, само кад не гријеши, али се свештеник не може спасти, ако није позван у службу од Бога, и ако нема воље искрене и наклоности за тај чин. Ко жели да буде свештеник, треба да буде не само чист од порока, него треба да се одликује и особинама, што се познаје по поступцима његовим; уз то треба да зна и своје дужности и да их тачно врши. Све ово може постићи, ако је постојан и ако буде узео за руководство св. писмо. Да ли је пак човјек заиста позван у службу од Бога, о томе нас може увјерити, у неколико, живот, који је он провео до службе као свјетовњак.

Свештеник треба да буде не само чистих руку, него треба да буде и чистог срца, па тек онда да приступи Божијем престолу. Животу свештеничком противне су и жеље за свјетским уживањима, јер он треба да тежи за онијем уживањима, која се указују у Светоме Писму, да ће их праведници имати.

Дакле, он треба да избјегава све, што је противно животу, којим треба да се одликује сваки свештеник. Он не треба да тежи ни за чим, што би привлачило његово срце и удаљавало га од највећег блага, које је непролазно. Сваки треба да ради не за себе и своју славу, него за Христа; своју вољу треба да замијени вољом Божијом.

Пошто је позван у службу од Бога, то треба да се стара, да лијечи оне, који болују душевно. Јер као што лекар лијечи од тјелесних, тако исто и свештеник лијечи од душевних болести. И као што лекар, кад не зна лекове, убија људе, тако исто и свештеник, који је незналица постаје убица душе.

Кад сваки хришћанин треба да је предан размишљању о небу и вјечном животу, па тек да се може назвати прави хришћанин, то онда у колико треба да се одликује православни свештеник? Мислећи о небу и небесним стварима, треба то да пропраћа скромном молитвом; јер се тек у њој огледа цио унутрашњи живот свештеников. То захтијева и тијесна веза душе с тијелом с једне стране, а с друге опет он може повољно утицати на присутне; јер његов примјер више важи од сваке теорије. Какав би успјех имао његов говор, ако не би засвједочавао оно што говори и дјелом? У противном случају он би рђаво утицао и на остале. Како би у срцу и најпобожнији, и и то би било слично ономе који је дао му таланат закопао, а није хтио да се користи сам, ни да га другоме дао, да се користи. А кад он нешто каже, па поступа противно, како је? Онда његова проповијед неће имати никаква испјеха. На пр. каквог ће успјеха имати његова поука против опијања, кад он првом приликом опије се, па онда говори којекакве бесмислице, које би унижавале ауторитет и најпростијег човјека, а камо ли једног свештеника, на кога се сви угледају? — Проповијед такога неће никад имати никаква успјеха. Стога сваки свештеник, ако не жели да изигра свој ауторитет и поштовање да изгуби, треба да се чува пијанства као живе ватре, јер ничим неће понижавати себе као тиме. Мени је било врло непријатно, кад ми је причао неки човјек о неком његовом попу, који је, дошавши у његову кућу, захтијевао ракије, па је ту за извјесно вријеме попио три оке и онда почео радити оно, што не приличи никоме, а камо ли свештенику. Шта више почео је тражити, да му сире грудве сира и што ти знам. Ово би било непријатно, мислим, и за остале његове другове, а не за њега. Овим хоћу да изнесем

примјер, како је ружно, а не желим никога критиковати. — Дакле, како ће испуњавати закон, онај, који га не зна, кад га нарушава онај, што га зна и казује другоме. Христос је казао: „Не упивайтеся виномъ въ немже есть блудъ.“

(Свршиће се.)

С Б Р Д А И С Д О Л А

ПЕДАГОШКЕ МРВИЦЕ

Прибрао Н. Н.

(Наставак.)

Онај, који је у овом животу предавао неколико разнијех предмета, имао је прилике и могућности да постане добар учитељ (т. ј. учитељ — педагог уопште и у одношају к предавању свакојег од тијех предмета) прије, него онај, који (претпостављајући исту даровитост и љубав према своме занимању) је цијелога живота предавао само један предмет.

Да ли је лако, да ли је тешко, да ли је подједнако с добријем успјехом предавати разне предмете у једној гимназији? Не може се тврдити, да је баш тако и лако, и одвећ, т. ј. да се не може ни извршити, тешко. Ево у чему је ствар. Обично од ученика, ако ћемо право рећи, више се захтијева, но од учитеља. Ученик је дужан подједнако занимати се и науком вјере, и математиком, и језицима, и книжевношћу, и природнијема наукама, и историјом, и географијом. На часу свакојег засебног предмета он дознаје савршено нове за се факте, приморан је непрекидно све више и више развијати се уопште, прилагођивати се к методу свакојег предмета засебно, решавати с муком разне задаће, вршити друге разне писмене радње и т. д. Узмимо, с друге стране, учитеља. Он је осам или више година приморан био учити подједнако све гимназијске предмете; за тим је у универзитету четири или више година радио и довршио своје умно развиће, и усвојио коначну методичност умног рада, и обогатио се капиталом прочитанијех озбиљнијех књига, не говорећи већ о ономе утицају, који су имале на њ универзитетске лекције, које је он слушао.

С таквом спремом, спремајући се да постане учитељ једног којег предмета, зар он није у стању, само кад хтједне, озбиљно

спремајући се за лекције, постати учитељ још којег предмета, који се у истом заводу, т. ј. у гимназији, предаје? Још прије, но ступи у универзитет ваљан ученик осмог разреда гимназије у стању је помагати као што треба из свакојега предмета ученицима млађих разреда, почевши од седмог, а од ове помоћи до предавања само је један корак. Против овога ће гдјеко рећи: предајући разне предмете заједно, или један иза другог, учитељ неће имати кад пратити препорођај, развитак и напредак онијех наука, које он предаје. Шта да речемо оваквијем људима? Право рећи, ово је прије један лијепи израз, једна фраза, него ли реалност! Истина, науке циновскијем кораком напредују, то је свакоме познато. На наше очи једно откриће лети за другијем и у филологији, и у вишим природнијем наукама и т. д. Али се филологија не предаје у гимназијама, у природне науке гимназијског течаја најновија открића неће продријети све дотле, док то не постане необорива истина, па, најпослије, која су то најновија открића у математици, књижевности, уџбеној граматичи, историји гимназијског течаја, географији?

Други ће опет рећи: има учитеља, који су позвани заиста, да као специјалисти служе једној каквој науци. Да су овакви људи од велике вриједности и великог значаја, то нико не пориче; али је њима мјесто у вишим заводима, а никако у нижим или средњим.

Неким падају на ум ове мисли. И рад би био човјек посветити себе свега својим непосреднијем дужностима, да се изрази разнострани учитељ-педагог, али реалност, *ganz Wirklichkeit*, као што је зове Шилер, не допушта. Човјек потребује средстава за живот, а ова се не могу покрити обичном учитељском зарадом; на тај начин учитељ је приморан потпомагати себе приходом од лекција у приватнијем или у државнијем другијем заводима. На тај начин нема кад, да се усавршава. На ово би се могло њима овако одговорити. Истина, да многи малакше од прекомјерног напрезања, да није у стању ни један од својих послова колико толико честито свршити, а о усавршавању ни збора нема; али не треба сметати с ума ни онај закон: што се човјек више напреже, у толико му и енергија расте, па према томе у стању је више и послова да посвршава на потпуно задовољство којег строжијег оцјењивача, а таквом човјеку, са таквијем духом мање му и времена треба на усавршавање, јер живо, брзо и добро све схваћа. Напротив, човјек, који има мало посла, немајући нарочитог стимула за рад

преко оног званичног, који се ограничава на неколико часова, малакше и духом и тијелом, чисто заспе, па се најпослије претвори готово у идиота. Кад би учитељ толико био награђен за свој рад, да не би осјећао никакве оскудице, не би му потребе било тражити још каквог рада изван завода, у коме је учитељ. У таквом случају повећи број часова у томе заводу само би био од користи, не само материјалне, но и моралне томе учитељу. Онај, који би нашао средство за учитеље, а да не буде на уштрб њиховијем материјалнијем интересима, да се ослободе од губитка здравља и педагошке снаге на многобројне свакодневне лекције, учинио би велику услугу дјелу обучавања у школама. Разумијем овдје лекције, које учитељ даје у приватнијем кућама или заводима само да тече коју пару више, да прехрани своју породицу.

КАД БИ БИЛО НАПОДЕСНИЈЕ, ОБЗИРУЋИ СЕ НА НАРОДНЕ ПОТРЕБЕ, ОТПОЧИЊАТИ И СВРШАВАТИ ТЕЧАЈ ШКОЛ. ГОДИНЕ ПО НАШИЈЕМ ОСНОВНИЈЕМ ШКОЛАМА?

BIBLIOTEKA—

CRNE GORE, DURĐE

Почињати школску годину у мјесецу септембру па најдаље до првог октобра, а свршавати је од половине до краја децембра јуна опће уведена је форма мање више код свијех образованијех народа, те тај ред постоји и код нас по вишијем и нижијем нашим школама.

Но кад добро промислимо, и кад безпристрасно речемо, видјећемо, да овакав систем по нашијем основнијем школама није ни мало практичан.

Основна школа, вршећи свој позив, мора се обзирати на народне потребе, и на народне околности, и као што је душа са тијелом чврсто спојена, тако исто и основна школа и њено одговарање народним захтјевима два су чврсто везана појма, који се замислити један без другога не дају, једном ријечи, не могу ни постојати.

„Искусство је најбољи учитељ ствари!“ — вели једна латинска пословица — те и ово што ћу рећи није никаква научна или педагошка расправа, него искључиво ријечи нашег сељака, којему баш највећма вишепоменуто не одговара.

Дакле:

Све наше основне школе то су с малијем изузетком све такве школе, које морају похађати сеоска дјеца и то на даљини од једног, два, па и више сати. Та иста дјеца синови су онијех родитеља, који све своје и вањске и домаће потребе једино подмирују својим сопственим и домаћим производима, гдје су им при свршавању истијех њихова дјеца једни од најважнијих помагача.

У оне дане, кад започиње свој рад основна школа, сељак свршава један најважнији свој рад. Тада он сређује своју љетину; жита се жачу

и врху, а сијена се свозе и садијевају; а тако исто опет онда кад се завршава школска година, сељак врши тешки и најтежи свој рад, јер још одма с прољећа од како узме у руке рало и волове не преостаје му цијелог љета из руку рад, него на њиви и ливади има сваки дан толико посла, што но ријеч, „док му очи почакаре.“ Тада наступив орање и сијање жита — темељ његовог свакодневног живота и физичног опстанка, — а чим ово сврши, ето ти му на полиду косе с вилама и грабуљама, по свршетку чега наступа с јесени напоменути горе његов рад.

Док су овако отац и мајка и остала челяд, ако их има, заузети радом пољском, дотле му је његово дијете, које се у школи уписује и које му учи, најзгоднији помоћник у надгледању оног најчвршћег стуба његовог опстанка и благостања — у надгледању домаће стоке: оваца, коза, јагњади, јаради и говеда, — јер за сваком овом врстом стоке треба му особити радник — чобан —, да му их дању по планини чува и надгледа. Толико му је његово дијете потребно у том послу, да кад не би њега имао, морао би најамника (слугу) плаћати, да му у овом помаже.

Па је ли онда чудо, што се наш сељак сваке године при уписивању ђака пријављује: „Господине, још је ово рано, а бог ме има се кад и учити. Још ни здигли нијесмо (сељаци наши одма у почетку љета и по прије остављају своја зимска и стална сједишта по селима, па иду на планину са овцама и козама, гдје се баве цијелог љета скупљањем млијека, сира и скорупа, откуд се враћају опет у село да зимују до прве половине мјесеца октобра или мало раније), а нема нам ко други за оно мало животиње, ако неће оно нам дијете, другога нијесам у кувету (у стању) платити, а и далеко је на за пут да ме њан долазити и т. д. Тако исто пријављују се с прољећа и с љета с молбом: „Душти ми оно дијете, господине, више га не могу држати, нема ми ко, погубих од иноколштине“ и томе много и много сличнијех примјера. Па заиста право каже: баш му нема ко, зар ће отац оставити своје рало и мотику или мајку, фру и виле, па поћи они и чувати, а тај рад забаталити.

Отуд и оваква мољакања са стране њихове. У очима њиховијема више му вриједи његово дијете кући да му што привриједи и поможе, него ли из школе да постане, како он вели, „вилозов“. Мало ти се њега тиче та философија и та, како он каже, „палатика“ — него само његова кућа и његово имање. Њему је то све, а само од школе тражи, да му дијете научи читати и писати. У очима његовијема само важи материјално стање човјеково, без којег сва наука код њега не вриједи ништа. Он тако цијени; па баш није се у мислима много преварио. Овако, изгледа ми, цијени сваки, па макар био научен или не, чиновник или грађанин. Само разлика је та, што први ово исказује у дјелу и ријечи фино и вјештачки, а други просто сјекирачки.

Кад се овоме, што прије мало рекосмо, рђаво стање многог сељака дода, глад и сиротиња нарочито с прољећа, тако да дјетету, које му у школу иде, не само нема што у торбу спремити, него му ни код куће многи нема што дати, ако неће ону празну кашичицу млијека посркати онда није чуда што све то причињава непријатности и њему и школи.

Шавици, 17 јунија 1897 год.

Косто Лучић, учитељ.

(Свршиће се).

ЦВЈЕТНИК ДУХОВНИ.

Афоризми.

О одношају Бога к човјеку.

Суд је Божији другојачији од судова људских. Кад би милосрдни и богати љубављу Господ способен био подчинити се страсти љутине, и кад би за сваку увреду Свога Божанственог величанства кажњавао одма, — давно би изумро и нестао цио род људски.

Бог по Својој дуготрпљивости и човјекољубљу много прије угрожава, него ли порази.

Бог те тако много трпио, и трпи, и ти не гледајући на све то још се не поправљаш!

Ако Бог одлаже Своје наказање, то ти не одлажи своје обраћање и исправку (Блажени Августин).

Бог је милосрдан, али је и правосудан; бескрајно је милосрдан, али је бескрајно и правосудан (Филарет М. Московски).

Ко се узда у милост Божију, а не одступа од гријеха, тај нека пази, да не осјети на себи праведни суд Божији (Св. Тихон Задонски).

Ко безбрижно живи надајући се на милост Божију, тај тражи од Бога суда над собом.

Ко не ради о Божјој благодати, тај ће познати на себи правду Божију (Св. Тихон Задонски).

Велик је у Својој благодати, но подједнако велик је и у Својему правосуђу.

Ко пушта кишу, тај може пуштити и ђаво (Бит. 19, 24).

И у Дуготрпљивог има мјера трпљења.

Једнијем оком гледај на милосрђе Божије, а другијем на правосуђе Његово (св. Тихон Задонски).

Да не би погријешили — потребит је страх Божији; да се не бисмо очајали, корисна је надежда милосрђа Божјега (св. В. Велики).

Ако си праведан, — бој се љутине (Божије), да не посрнеш; ако си грешан, дохвати се милосрђа Божјега, да би се исправио (св. Григорије Двојеслов).

Не напречи се проникнути у тајне судба Божијих; нијесу се осмјелјивали на то ни свети.

Не жалимо се на праведни суд Божији. Ми незналице зар да дајемо своје мишљење о неисказаним судовима Божијим (св. Василије Велики).

Као што мало дијете није у стању судити о поступцима и радњама очиним, тако ни ми нијесмо способни судити о неисказанијем судбама Божијим.

Више пута оно што нам се чини, да је достојно похвале, бива мрзост пред Богом.

Не мисли да онамо нема правде Божије, гдје је твоје слабо око не види (Филарет М. Московски).

Ако не овдје, а оно тамо, и тијем прије тамо, ако не овдје, Бог ће дати свакоме по заслуги (Инакент. Архиеп. Херсонски).

Тамо ће свако видјети, како је све добро било уређено, а овамо још живимо у тами (Теофан Еп. Владимирски).

Бог води вазда к бољему, и води најбољим начином.

Без сваке сумње, Бог распоређује са нашим стварима много боље, него што бисмо ми сами то одредили (Св. Василије Велики)

Никад немој жељети да се догоди оно, што би ти хтио, него оно — што Бог хоће. Ти си дужан жељети оно, што Бог хоће.

Оно што нам Бог жели, то је за нас најбоље (Прот. И Толмачев).

Што је корисно за нас то Бог хоће; а што Бог хоће, то је добро за нас (Златоуст).

Све што се с тобом догађа, примај као добро, знајући, да без Божијег знања не бива ништа (св. Симеон. Нови Богослов).

У догађајима у животу чује се глас провиђења, који зове човјека на пут Господњи (Филар. М. Московски).

Знади, да се у животу ништа не догађа без Бога, и мирноћа трпљења свега биће у твојој души.

„Што мој Бог хоће, то хоћу и ја“.

Кад ти говориш: Бог је човјекољубив, за то неће казнити; онда по томе излази, да Бог ако казни за грјех — није човјекољубив (Златоуст).

Бог и тада нам добро чини, кад нас кажњава за грјехе.

Бог нас кажњава у маломе, да би помиловао у великоме.

Бог кажњава тијело за душевне грехове, да би тим опоменуо душу и избавио ју.

Шта год би дошло невоља на човјека, он треба да каже: „то је по милости Божијој“ (Ава Сисоје).

У данашња времена Бог не попушта на људе таква искушења, каква су била прије, јер зна, да су данас људи слаби и да их не могу пренијети (Св. Антоније Велики).

Треба Богу благодарити, кад нам даје блага; а не треба излазити из трпљења кад их не добијемо (Св. Василије Велики).

Бог не попушта нам ни вазда да страдамо, да не панемо у очајање; нити попушта да вазда уживамо, — да не панемо (морално) Златоуст.

Дошла ти је срећа, — благодари Бога, и биће трајна; дошла невоља, — благодари Бога, и брзо ће проћи (Златоуст)

Возверзи печалъ твоју на Господа, и Той тя препитаеъ (Давид цар).

Ја сам, Ја сам Господ, и осим мене нема спаситеља (Исаија 43, 11).

Извјештај о основним школама црногорским у школ. години 1895—6.

(Саопштвава се у изводу).

Ревизор: Професор Лазар Т. Перовић.

4. Школа Зубачка (нахија Приморска)

Испит је био 22 јуна.

Школа је троразредна.

Уписато је дјеце у	I	разреду	13	римокат.
" " " " "	III	"	9	(1 правосл.).
" " " " "	IV	"	6	римокат.

Свега 28 ученика.

На испиту је присуствовало: у I разреду 12.

" " " " "	III	"	8.
" " " " "	IV	"	6.

Свега . . . 26 ученика.

Напустило је школу: из I разреда 1.

" " " " "	III	"	1.
-----------	-----	---	----

Свега 2 учен., због болести.

Испитана су дјеца сва из свију предмета, а већина из више предмета. Сви су ученици римокатоличке вјере, осим једнога.

Успјех показат о испиту:

Хришћанска наука: I раз. близу одличан; III и IV раз. одличан.

Српски језик: I раз. више него добар; III и IV раз. близу врло добар.

Рачун: I и III раз. више од добар; IV раз. близу врло добар.

Геометрија: III и IV разред добар.

Земљопис: I разред више од добар; III и IV раз. близу врло добар.

Српска историја: III и IV разред више него добар.

Позн. природе (с физ. у IV раз.): III раз. више него врло добар; IV разред врло добар.

Позн. и њег. човј. тијела: I р. више него добар; III раз. врло добар; IV разред близу врло добар.

Краснопис: I, III и IV разред добар.

Цртање: I разред приличан; III раз. близу добар; IV разред близу врло добар.

Пјевање: I, III и IV разред добар.

Дисциплина: у сва три разреда врло добра.

Општи успјех: у I разреду добар; III и IV раз. близу врло добар.

Учитељ ове школе је стручно спреман, али му ту спремину обвијају стара педагошка начела наставе, што се објашњава апсолутним напуштањем савремене педагогике, те и дјечији душевни свијет остао је већином успаван, таван. Многогодишње монотono учитељево службовање угушило му је потребну животну преданост к дјелу школе, због чега је јако рамала живост и развиће саморадње у дјеце, а његово помпозно држање и прећерана званичност навраћала је одвратност, те слабо расположење народње према истоме.

Труд би могао бити много јачи, да одговори свом определијељеном задатку. Предмети су му готово сви по програму остали несавладани и при крају програма појмови су дјечији сасвим ишчилили. Историја је — вели господин — доцкан послата, а из човјечијег тијела неке је дијелове сам нашао за згодно напуштити. Карте Балканског полуострва никако није имао, а тако и Црне Горе, те су јадна дјечица ломили мозак механичким памћењем и причали попијевајући. Језик му је прост, а питања неправилна: Учитељ: ко—је прописује, да се иде у школу? — Вак: — Бог; учитељ: да, а још ко? — Вак: Господар; учитељ: да. — Учитељ: кажи једну ријеч! — Вак: цијелу реченицу; учитељ: добро. — Учитељ: има ли

двје врсте топлоте? — Ђак: има двје врсте топлоте (!) (једна је топлота, а друго су извори њени). — Дјеца неправилно распознају врсте ријечи српског језика, а учитељ их не поправља, за то треба свакако приписати то учитељу у гријех.

Протокол дневног рада није попунио билешкама за мјесец Октобар кроз све разреде, а у I разреду за Новембар, Децембар, Јануар, Фебруар, Март и Април — то се, вели господин — у његовом нотесу налази.

Дјечијих изостанака било је прилично, ушљед тифа и краста (оспи); дјеца су се осим тога нуждала у огријеву, јер је пећ доцкан стигла.

Школски рад отпочет је 20. Октобра; зими се радило по 4 сата, а љети и по 6 дневно.

Чист приход износи 460 фиор. и 28 $\frac{1}{2}$ новч.

Расход с прошлогодиш. 12 ф. и 44 н. износи 409 " " — "

Остаје чиста прихода 51 фиор. и 28 $\frac{1}{2}$ новч.

Рачуни су били замршени, а протокол нечист, због чега је опоменут и г. капетан са својим писарем.

Школско здање је доста лијепо, само што се нуждало у неким поправкама, које сам наредио да се изврше до 1. Септембра. Баште није било никако, те је и дјечије познање у овој области напуштено.

Учитељ је с капетаном долазио у конфликт, те први не жели при оваквим одношајима бити више ту учитељ, а пошљедњи с главарима не желе њега за учитеља. Мјесени школски надзорник вршио је ревност своју дужност у прилог школе.

Народ је овђе веома гледан према школи, нити појима њеног значаја за напредак своје дјеце, а кад се овоме дода слабо расположење према учитељу, онда збогом сваки труд и с њим напредак. Овђе бих препоручио човјека млада, одушевљена за послом и више углађена, који би хармонисао своје поступке с душом народњом и привијао их на корист свега онога, што иде у корист непојмљиве народу наставе и васпитања и довео их до самосазнања сретних пошљедица од тога за њихову дјечицу. Најмања надувеност, а још више пресија угушује у њему и ону преданост, коју по дужности врши. Вјешт учитељ, васпитно изобразен, лаким путем достигао би све жељне цијељи с имућним, за чудо учтивим, углађеним, готово свјетски васпитаним сељанима (већина њих говораше француски) и живјети с њима као једна душа и једно тијело.

Господин учитељ је без сумње човјек заслужан и одужио се оном високом позиву, којег је у низу 25 година вршио, па му је досадно сада употребљавати оне мјере, које спадају у васпитни колосјек, те дужност народног учитеља. Дугогодишња служба олабавила је у њему и ону потребну ватрену вазда једру преданост к дјечи и школи, па није у стању спуштити се у дјечији живот и завирити у њезну душу својих питомаца. За то бих препоручио, да се исти постави у пензију, а ако не ово, онда бар у четворазредној школи да му се повјери старији разред.

5. Школа Барска (женска) (нахија Приморска).

Испит је био 23 јуна.

Школа је троразредна.

Уписато је дјеце у	II	разреду	6
" " "	III	"	5 (1 римок.)
" " "	IV	"	12 (4 ")
		Свега	23

На испиту је присуствовало у	II	разреду	3
" " "	"	III	" 4 (1 римок.)
" " "	"	IV	" 9 (1 ")
		Свега	16 ученица.

Напустиле школу: 1 по дозволи, 2 својевољно, остале због болести.
Повторавaju у II. разр. 1 ученице

" " "	III	"	2	"
		Свега	3	"

Сва су дјеца испитана, а некоја и из неколика предмета.

Успјех показат о испиту:

Наука хришћанска II, III и IV разред одличан.
Српски језик: II раз. више него врло добар; III и IV раз. одличан.
Славенско читање III. и IV разред одличан.
Рачун: II разред близу одличан; III и IV разред одличан.
Геометрија IV разред одличан.
Земљопис: II разред одличан; III разред близу одличан; IV разред одличан.

Српска историја: III и IV разред одличан.
Познавање природе: II, III и IV разред одличан.
Познавање и његовање дјечијег вјетла: II, III и IV разред одличан.
Кућарство и ручни рад: II, III и IV разреду одличан.
Краснопис: у II, III и IV разреду одличан.
Цртање: у II, III и IV разреду одличан.
Пјевање црк. свјет.: II, III и IV разред близу одличан.
Гимнастика: у II, III и IV разред одлична.
Чистоћа: у II, III и IV разред одлична.
Дисциплина: у II, III и IV разред одлична.
Општи усијех: у II разреду близу одличан; у III и IV раз. одличан.

Учитељица ове школе свршила је Институт Царице Марије на Цетињу, потпуно је оспособљена за свој позив и ватрено предата раду, те је и наставу развијала сасвим правилно, поступно, живо, очигледно, те не уносила ничега, што би се косило са интелектуалним развићем дјечијим. И осим школских часова она проводи вријеме искључиво са својим питомицама на велику научно васпитну и моралну корист истих: школа представља породицу, спојену најтоплијом љубављу, загријану родитељским поступањем учитељица са ученицама.

Погрешака у настави није се дало опазити, јер при владању учевном спремом, добро је упознала душе дјечије, те цјелисходно и удешавала наставу према њиним способностима.

Дјеца су осуествовала од школе усљед болести, својствене граду Бару; а за наставу није било мапе српских земаља, нити планиглоба, није било материјала за швеће, ни модела за вез. — Школски рад отпочет је 1 октобра; рађено је зими по 5, а љети по 6 и 6¹/₂ сати дневно. Свега радних дана било је 187.

Уз узор морално држање и чисто материнске његе према дјечици, Г-ца учитељица при добивеној педагошкој и уопште учитељској спреми, влада особитом живом вољом за даље усавршавање у науци, те је свестрано предана читању књига, а има читању библиотеку. Учитељским знањем вјешто располаже и привија га сразмјерно дјечијим силама сасвим правилно, без икакве осјетљиве примједбе, која би се опазила како у методу, тако и у хармоничком развијању свију трију врста васпитања и образовања: физичке, морално религиозне и интелектуалне.

Примјетио бих тек, да занимање преко законом одређеног времена, шкодљиво је како за г-ђицу учитељицу, тако и за нејаку дјечицу, којој се сузбијају мале силе; ово кад би се могло оправдати, објашњава се живом преданошћу учитељице свом звању, којег свестрано појима и достојанствено врши на углед свима учитељима бар моје ревизије (ријечке и приморске нахије.)

С обзиром на њен ненадмашиви труд, лијепо и по све корисан успјех и сретне пошљедице, које изазивају њени пуни врлина плодови, које је засијала у младе женске душе, будуће супруге и мајке, менења сам, да се учитељица, као признање на савјесан рад, упореди у плати са првим учитељима црногорских школа — разумијем 100 цекина у злату. Овијем би Гл. Шк. Надзорништво дало јој, поред особите моралне и материјалне награде, још и јаче увјерење, да се савјесан рад вазда живо прати и награђује надлежним властима. (Овај је приједлог радо примљен и усвојен).

6. Школа Барска (мушка) (нахија Приморска).

Испит је био 24 и 25 јуна.

Школа је четвороразредна.

Уписано је дјеце у разреду

"	"	"	"	II	21
"	"	"	"	III	15
"	"	"	"	IV	19
Свега					77

На испиту је присуствовало у	I разреду	19
" " " " "	II	" 16
" " " " "	III	" 12
" " " " "	IV	" 17
Свега		64 ученика.

Напустило је школу из I р. 5, из II 5, из III 1, из IV 2 свега 13 уч. ушљед болијести, пресељења и удаљења због владања.

Сва су дјеца испитана, некоји из више предмета.

Успјех показат о испиту:

Наука хришћанска: I разред близу врло добар; II раз. врло добар; III р. близу одличан; IV р. више од врло добар.

Српски језик: I разред више него добар; II р. добар; III р. више него врло добар; IV р. врло добар.

Словенско читање: II. разред врло добар; III р. близу врло добар; IV. р. близу врло добар.

Рачун: I разред врло добар; II разред више него добар; III разред врло добар; IV р. више него врло добар.

Геометрија: III разр. близу одличан; IV р. више него врло добар.
Земљопис: I, II и III раз. близу одличан; IV разред више него врло добар.

Српска историја: III и IV р. врло добар.
Познавање природе (с физ. у IV раз.: II р. врло добар; III р. више него врло добар; IV р. врло добар.
Позн. и њег. чсв. тијела: I и II р. врло добар; III раз. више него врло добар; IV р. близу одличан.
Краснопис: добар у сва 4 разреда.
Цртање: I разред врло добар; II р. више од врло добар; III разред више од врло добар; IV р. близу одличан.
Пјевање: у све разреде близу врло добро.
Гимнастика: у све разреде врло добра.
Чистоћа: у све разреде врло добра.
Дисциплина: у све разреде врло добра.
Општи успјех: I разред више него добар; II р. близу врло добар; III и IV р. више него врло добар.

У овој школи раде два учитеља: један држи I и II разред, а други III и IV. Ни један ни други није стручно спреман за тај посао. Учитељ старијег разреда свршио је 7 разр. гимназије, а млађег два разреда старе Богословије. Овоме недостаје педагошког знања и примјене. При предавању скаче без сваке органске везе с предмета на предмет, одаљујући се од предмета, којему се касно опет враћа. Тако на пр. у причи о ств. свијета прелази на ношњу хаљина, те годишња времена, корист од тица и риба, што зовемо биљем? Кажу ми једно биље (настаје разговор о крушци и трешњи) па га ето опет на даљи ток стварања. Таквим начином, старајући се, да буде што више очигледним и разумљивим гријешни законе методике. Српско читање тече без сваког задржања те излази брзом слица. До појма о придјевима долази неправилно, на пр. Бијел шро, ционакује? Ђак: да је бијело лице човјечије. учит: може и карта — тим је све свршено, а тако исто и распознавање радова именичких. При сабирању не проба са више бројева, а неправилно и пита, према га дјеца разумију, на пр. удари 30 на троје, значи му да се 30 раздијели на тројицу.

Учитељ старијег разреда располаже лијепим знањем, али му недостаје нужне живости у настави. У III р. није дао појам о свима четирима врстама именица, збирне и мислене је сасвим напуштио, при рачунању ломи моћ дјечијег памћења тешким напаметним задатцима, а није подесан ни начин дијелења десетних бројева са десетнима.

Код мухамеданске дјеце настава му је лабавија, које он основано правда тим, што се иста ослобађају за вријеме рамазана 30 дана од школе, а прије се то није практиковало, нити је истој по закону прописато да poste прије 15 те године. Није чуда зашто му настава није нормална. (!)

Учитељ млађих разреда очувао је љубав народну и повјерење код свију суграђана, а учитељ старијег разреда подржавао је солидарност између учитеља свију вјероисповиједи и учитељице, те их је у свему пратила потребна колегијална слога, коју нијесу ометали утицају са стране; али ушљед отворености и нелавирања наукао је на себе неосновану мржњу Зенил-бега и мјесног надзорника, који му у свему секундира. Они слабо појимају школски значај, према воле мијешати се у питања школска, а мјесни надзорник уз њих интересија, на штету школе (он ће ме разу-

мјети) битни је чинилац трзавицама између неоснованих нападаја на учитеља старијег разреда, те би га требало отстранити од школе. Осим њега мало се ко разумије у школске потребе, а како је он успио, види се из наведеног. Они га не желе за учитеља, нити он њих за надлежне, а ја му се придружујем у прилог школског напретка.

Учитељ млађег раз. осуствовао је 6 дана од школе по дозволи гл. Шк. Надзорништва, а учитељ старијих разреда $2\frac{1}{2}$ дана. Од учила нема карте Црне Горе и слика за човјечије тијело. Школске баште није било, а страдало се и од зиме, јер је пећ касно метнута, а и иначе је слаба, прозори на школи неподесни, као и све здање; ваздух окужен, те је било и болијести.

О школској згради не може бити ни ријечи, а све сметње, које подгризају напредак школе, нарочито здравствену страну, ту су сасредеређене. Жива је потреба грађења нове школе.

Чист приход износи 850 ф. и 60 $\frac{40}{100}$ нов.

Расход 385 ф. и 19 н.

Остаје чиста прихода 465 ф. и 41 $\frac{41}{100}$ новч.

Протокол расхода доста је нечист, а луксузно се и водио. Непризнато 6 ф. и 24 новч. као несправедљиву наплату за полипана школска стакла, која су се могла очувати. То сам оставио на терет мјесном надзорнику.

Општа примједба. — У овом граду слабо се појима важност школе и васпитања, те се нерало дјеча шаљу у школу, а сваки учитељски покушај за уписивање у исту у очима је народа „немили намет“ те је готов на протест, који им је неоснован. Опажа се, да неоснована мржња влада на учитеља старијег разреда, који се потпирује Зенил-бегом; Мустафа Аџи-Јусуфовић дигао је давију против учитеља, што му је овај, ушљед законом оправданог случаја, удаљио од школе сина, пошље свију исцрпљених средстава, предузетих на исправку дјетета. Протеста тада није било, осим мекане молбе, да се поврати, дако се поправи. Ово је и урађено. Дијете се заиста поправило, свршило школу са лијепим успјехом, благодаречи учитељу и ето вам сада протеста против истога, као благодарност, што је дијете извео на прави пут. Довољан ми бијаше знак, да сазнам теденцију главара, те сам довео истог Мустафу Аџи-Јусуфовића да призна.

Мнења сам, да је потребно и старешинама и народу дати јачи појам о значају учитељском, те школском, којег они не хоће или не појимају. Свако нарочито попуштање живо ће се одазвати на школски напредак, који је предат учитељској савјести и срцу, а како ће ово вршити кад на сваком кораку срета отпор?! При том овдје су потребни углађени и поред образовања васпитани учитељи црногорски; па нити би се толико нуждавало у мјесној шк. власти, нити би поницала неспоразумљења, а још мање шкодљиве трзавице; настава и васпитање пак у свему би подмиривали све захтјеве школе.

7. Школа Мркојевићска (нахија Приморска).

Испит је био 26 јуна.

Школа је троразредна (II, III и IV разред).

Уписато је дјеце у	II	разреду	11.	
" " " "	III	"	12.	добар;
" " " "	IV	"	9.	
<hr/>				
Свега 32 ученика.				раз.

На испиту је присуствовало и II разреду 11.

" " " "	III	"	11.
" " " "	IV	"	9.

Свега . . . 31 ученик.

Напустило је школу један ученик, ушљед пресељења у Цариград. Сви прелазе разред.

Испитана су сва дјеца у свима разредима, а већина и из неколика предмета.

Сви су ученици Срби мухамеданске вјере, осим једног и једне ученице, који су православни.

Успјех показат о испиту :

Наука хришћанска : II и III разред врло добро ; IV раз. одличан.

Српски језик : II раз. више него врло добар ; III разред врло добар ; IV разред одличан.

Рачун : II раз. врло добар ; III раз. одличан ; IV раз. врло добар.

Геометрија : III и IV разред врло добар.

Земљопис : II, III и IV разред одличан.

Српска историја : III и IV разред више него врло добар.

Познавање природе (с физ. у IV раз.): II раз. више него врло добар ; III разред врло добар.

Позн. и њег. човјечијег тијела : II и III раз. врло добар ; IV разред близу одличан.

Краснопис : у сва три разреда добар.

Цртање : у све разреде врло добар.

Пјевање цркв. и свјетско : у II и III разреду близу добар ; у IV раз. врло добар.

Гимнастика : у све разреде одлична.

Чистоћа школе : у све разреде врло добра.

Дисциплина : у све разреде врло добра.

Општи успјех : у II, III и IV разреду више него врло добар.

У овој школи радио је један учитељ са три разреда : II, III и IV. Није имао прилике, да се стручно спреми за свој позив, али жива жеља за науком савлађује у њему све недостатке, те је спреман за основну школу и ваљан васпитач, не пуштајући се ни у што, што би се косило с његовим назначењем.

У предавању је јасан и живахан, али убрзан у настави, те прелази границу наставног плана, а негдје од ње и одступа. — Из геометрије о кругу само прошао пријечник и полупријечник, остале дијелове напустио, а из физике изоставио о муњи и грому и електрицитету. Без логичке везе скаче с предмета на предмет: са српског језика на физику и агркултуру, па на кичу и потоке; ученицу IV раз. пита о самогласима, сугласима, слововима, а то се учи у I раз. При рачуну не прати ученика, који се испитује, те и рачун излази погрешно по примједби ревизора. У II раз. много се пушта у десетно рачунање; дијалектну разлику у говору изводи из акцената, а у језику гријеша :

Нете, оте ли, обетао, бише ли били, коизи фјорина, матица, кажују м. т. д.

Изостао је од школе 8 дана, ушљед фамилијалне болијести; почео је рад 1 новембра, а радио 135 дана, по 5 сати, заступао га је најстарији ученик. Школа је веома складно мјесто, а башта сасвим лијепа. Од учила нема карте Балк. полуострва, дрвеног шестара за геометрију и топломјера за физику. Капетани су лијепу пажњу поклањали школи.

Приход уз 2% износи 127 ф. и 14 новч.

Расход 91 ф. и 33 новч.

остаје 35 ф. и 81 новч.

Примједба. Према слабом народњем појимању значаја школе, (овдје су Срби мухамеданци) благодарехи ваљаном и вјештом учитељу, школа доноси лијепо успјех; нарочито се чедно негује српски дух и жива народност српска. Ово избија из народних игара, пскочица, пјесама, сеоских обичаја и т. д. Признање припада и г. капетану који је посве народни човјек.

8. Школа Улцињска (нахија Приморска).

Испит је био 28 и 30 јуна.

Школа је четвороразредна.

Уписато је дјече у I разреду 21 (4 жен.).

" " " " II " 23 (2 ").

" " " " III " 11.

" " " " IV " 8.

Свега 71 учен.

На испиту је присуствовало у I разреду 17 (4 жен.).

" " " " II " 23.

" " " " III " 16.

" " " " IV " 5.

Свега . . . 55 учен.

Напуштило је школу ушљед пресељења, болести, сиротиње и хрђавог владања у I разреду 4 ученика.

" II " 8 "

" III " 1 "

" IV " 3 "

Свега 16 ученика.

Повторавају у I разреду 2 ученице.

" " II " 3 ученика.

Свега 5.

Испитана су дјеча у свима разредима, а већина њих и из више предмета.

Сва су дјеча православна, осим троје римокатолици.

Успјех показат о испиту:

Наука хришћанска: I раз. врло добро; II и III раз. одличан; IV раз. више него врло добар.

Српски језик: I разред више него врло добар; II раз. одличан; III више него врло добар; IV раз. врло добар.

Словенски језик: II разред врло добар; III раз. близу врло добар; IV раз. близу врло добар.

Рачуи: I разред више него врло добар; II раз. врло добар; III раз. одличан; IV раз. врло добар.

Геометрија; III раз. одличан; IV раз. више него врло добар.

Земљопис: у све разреде одличан.

Српска историја: III и IV разред одличан.

Познавање природе (с физ. у IV раз.): II разред врло добар; III раз. одличан; IV раз. близу одличан.

Позн. и њег. човј. тијела: I разред врло добар; II, III и IV разред одличан.

Краснопис: I раз. више него врло добар; II, III и IV разреде близу одличан.

Цртање: I разред врло добар; II и III разред одличан; IV близу одличан.

Пјевање цркв. и свјетско: у све разреде врло добро.

Гимнастика: у све разреде близу одлична.

Дисциплина: у све разреде одлична.

Општи успјех: I разред више него врло добар; II, III и IV разред близу одличан.

У овој школи радили су два учитеља; један је држао I и IV разред, веома способан и стручно спреман за своју дужност, а други, ма да није довршио школовање, попуњује отпавницу радим читањем спољних књига. Првога није било на испиту, те га је заступао учитељ II и III разреда, који својим лијепим држањем достојанствено заступа свој високи позив, само што се по-гдје-кад заборави, те усприједи према дјеци довољно дрзак израз.

Настава је кроз све разреде вођена живо, правилно и разимљиво, а материјал наставе је вјешто разрађен, потпуно савладан, премда на неким мјестима и сувише. Дјеца су кроз све разреде по математици морала јако напрезати нејаку моћ памћења, јер учитељ одједанпут даваше из сва четири вида сложено напаметно рачунање. Мана му је, што много сам говори, те ученику на неким мјестима припада тек да рече „да“ или „не“, а тим дјеца остају ограничена у говору, што се доцније живо осјећа. У географији на широко се пушта о топографији, што је за гимназију, а у IV раз. премного је развукао увод у историји.

Држање обојице учитеља, како међусобно, тако и с народом достојно је сваке похвале, они су вам једна душа и једно тијело. Карте Балканског полуострва није било. Баште нема, а школско здање је ванредно лијепо и готово на најљепшем положају. Школа је отпочела 1 октобра, радних дана било је 181, зими по 5, а љети 5 1/2 сати дневно. Родитељи су махом сиромашног стања, али веома радо шаљу дјецу у школу, те је и изостанака мало било. Изгледа ми неправилна подјела разреда између учитеља. Тако на пр. незгодно је да један држи I и IV разред; јер поред тога, што нема наставне везе у великом скоку од I. р. до IV, ђаку првог разреда просто штетно је напуњати слушањем главу о вишим предметима, који се у IV разреду предају у његовом присуству.

Чист приход	износи	317 ф. и 97 ¹ / ₂ новч.
"	расход	" 278 ф. и 56 новч.
		<hr/>
	остаје	39 ф. и 41 ¹ / ₂ новч.

Мјесни школски назорник, капетан Војводић, вршио је своју дужност добро-савјесно на корист школе и заслужио опште признање.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Приложници. — *Филип Радичевић*. Протођакон и Секретар Митрополије, приложи двије престолне иконе Христову и Матере Божије, за душу свога скоропреступног сина Ђура, парохијалној цркви св. великомученице Параскеве у Голубовцима у Зетској нахији.

Андрија Савов Масоничић из Црмнице приложи један полијелеј (ћоку) од вриједности 80 фиорина за душу својега брата Ника и Стевана, који су погинули на бојноме пољу за обрану домовине, храму Успенија Свете Богородице у Глухом долу. Исти Андрија приложи девет икона у оквирима златним под стакло филијалној цркви Св. Тројице на Јасен у Црмници за своју душу.

Митар и Томас Дасковић из Црмнице, приложише један полијелеј (ћоку) саборној цркви Рождеству Свете Богородице у вриједности од 60 фиорина у Глухом долу.

Црквено-Народни Сабор. Лицем на Петров-дан састао се у Сријемскијем Карловцима Црквено-Народни Сабор. Свијест нашег народа на томе крају одржала је побједу над уском себичношћу, те народни представници једнијем духом дишу, па се и добријем пошљедицама можемо надати.

Духовна консисторија у Мостару. На приједлог Високопреосвећеног Господина Митрополита Херцеговачког Серафима Перовића у Мостару је отворена консисторија, чланови које су домаћи синови.

Ш К О Л С К И Г Л А С Н И К.

Из наших средњих школа. — Према распореду, којег смо донијели у прошлом броју нашег листа, у средњим школама испити су трајали од 8 до 24 јуна. До петнаестог јуна при испитивању присуствовао је и Министар Просвјете и Црквених Послова Госп. Војвода *Симо Поповић*; долазио је Госп. Војвода *Божо Пешровић*, Предсједник Државног Савјета и Министар Унутрашњих Дјела, а више пута и Господин Војвода *Илија Пламенац*, Министар Војени, и друга отмјена лица, међу којима и наш пријатељ П. А. Ровински.

У појединим разредима био је овакав успјех ученика:

У I разреду Гимназије од 43 ученика, који су изашли на испит, 5 их је било с одликом, 22 првог реда, 14 другог реда (са једном или двије слабе), 2 трећег реда.

У II разреду од 29 испитанијех ученика заслужио је први ред с одликом њих 4, први ред 21, други ред 4.

У III разреду први ред с одликом заслужили су 2, први ред 13, други ред три.

У IV разреду од 13 испитанијех ученика заслужили су први ред с одликом 3 ученика, први ред десет.

Уопште узевши успјех у Гимназији био је добар.

У Богословско-Учитељској Школи успјех је био, уопште узевши, врло добар.

Лијечничко прегледање хртеница у школске дјеце. — Др. Баумулер прегледао је у 8 година 11.400 школ. дјеце у Нинбергу, но тако да једне те исте ученике сваке године почевши од 1. до 8 разреда тачно претражио. Код тога је особиту пажњу свратио држању тијела, нарочито хртенице. Па који је пошљедак његова опажања? Он се увјерио, да велика већина дјеце већ код наступа у школу зло држи тијело и да им је хртеница већ онда искривљена, па да ја неопходан онај приговор, којим се школа обједује, као да је она узроком, што се дјеца криво држе и што им хртеница искривљена.

Како треба да учитељ поступа с ученицима? — Управитељ Mohaupt одговара на то у Fr. Schulzeitung, и овако: 1. Што нијеси рад никад властитом дјетету, него је дајинити ни туђој дједи. 2. У сваком дјетету гледај готова читава човјек. 3. Далеко од год које дијете, немој му можда милостивим својим кораком помоћи да сасвим доспије у јарак, него га подигни. 4. У свијема тежим догађајима прије испеци, па онда реци. 5. Увриједи ли те јавно дрзовит који ученик, предочи ученицима његову неваљалштипу, па ако је могуће уздржи се од казне. Казни ли учитељ у таквом догађају, сматра ће барем један дио ученика ту казну осветом, и бити противу учитеља. Пусте ли казну, порасте ће му углед у очима цијелога разреда, а и код родитеља. 6. Ако је учитељ нехотимице учинио неправду којему ученику, нека му каже пар пријазних ријечи у име испричања. 7. Дјеца врло радо тужакају. Многи учитељи такве тужбе одбију иронички или осорно. С тим се не слажем. Ако се тако чини, онда се дјеца навикну на то, да неће ни кажњивих чина пријавити. Зато сваку тужбу саслушам, па ако је чим незнатан, благо опоменем кривца, а то за то, да спријечим веће преступке. Ученик Н. тужи на прилику, да га је М. јако истукао. „Зар те збиља јако бољело?“ запитам га. Послије малога размишљања одговори: „Није.“ „Но видиш, да то није било тако страшно М. ходи одамо! Јеси ли ти Н. молио за опроштење?“ Станка. „Нијесам.“ „Одмах ћеш га молити. Хоћу да то видим и чујем“. Сад се стану гледати и не знаду, што да запсчну, док им не покажем, како се то ради. И тим је кавга свршена, и опет настао мир.

„Napredak.“

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Општа Педагогика. Написао Др. Војислав Бакић, професор Велике Школе. Биоград 1897 г. Штампано у Држ. Штампарији. Издање Учитељског Удружења, као прва књига „Споменика Јована Гавриловића. стр. 509. Цијена пет динара.

Сиромашна наша књижевност, особито педагошка, не само у изворнијем, него и у преведенијем дјелима, ево се обогатила једнијем, којим би се могла поносити и књижевност којег напреднијег народа. Прочитавши ову књигу, увјерили смо се, да је имао рашта писац ћутати ево седамнаест — деветнаест година, пошто је изишао на јавност са својом *Науком о васпитању и Поукама о васпитању дјете*. Предајући више година Педагогику и њене главне помоћне предмете — психологију, логику, етику — мало по мало стварао је педагогику на научној, философско, основи, као што су то покушавали у новије вријеме и код другијех народа. Писац је узео за основ своје Педагогике, у главном, Вунтова и Бенова психолошка логичка начела, а Хербертову етику, задржавши дух Хербертове философске педагошке школе. И ако је писац узео за основ начела горе споменутијех, ипак читаво дјело самостално је израђено и на толико научно, у колико то допушта сувремено стање науке о души и човјеку уопште. При изради овог дјела обратио је већу пажњу на социјалну страну васпитања, за тим је истакао главна начела, која се најчешће помињу у педагошкој методологији, а покушао је и лијепо уопио да наставне методе доведе у тјешњу свезу с научнијем методима; Гледао је ред наставнијех средстава по њиховој важности за образовање и доста опширно показао је њихову правилну употребу; одвојио је средства непосредног васпитања од средстава за одржавање васпитнога поретка; овдје је изложио своје мисли, које је црпио из искуства. И ако је дјело само по себи научно, ипак излагање научне садржине је јасно и научни материјал добио је згодан преглед.

Намјерана нам је само, да прикажемо читаоцима „Просвјете“ ово врло важно дјело, а оцјена колико толико ваљана може доћи тек последије свестраног проучавања и упоређења са сличнијем дјелима другијех народа. Нећемо препоручити дјело само млађијем нашим радницима педагозима — учитељима, као што је то учинио, не сјећамо се сад који, наш један лист, него се слободно може препоручити и старијим нашим радницима, па чак и онијем, који су у стању читати овака дјела на њемачком, француском или руском језику. Овакво дјело добро дошло је и онијем, који се не баве васпитавањем омладине, као: научењацима и уопште свијем, кога занима будућност рода људског.

Ни једна наша школска библиотека, ни један учитељ не би требало дуго да чека да набави ову књигу.

„Дело“ лист за науку, књижевност и друштвени живот.

Свеска за мај изашла је са овим садржајем:

Писма из Ниша (о харемима) од Јелене Јов. Димитријевића (наставак).

Одговор једном уреднику, од Е. Јакоба песма Змајовина.

Наредност и човечанство јавно предавање г. грофа Анџела Де Губерналиса

Пролеће, од Сокољанина.

Јунак наших дана друштвени роман Јанка М. Веселиновића (наставак).
Дајте ми лиру, песма од Свет.

Саво Бјелановић и Српство на Приморју. 1. Пола века ћесарске владавине (1814—1867) пише Љуба Јовановић.

Кефларска литија, Х. Хајне-а, песма од К.

Први кораци, роман К. М. Стањуковића (наставак).

Садашња Тррека, према најновијим публикацијама.

Јестаственички музеј у суседним земљама, од П. С. Павловића.

Један прилог за историју прве Војне Академије у Србији у српском преводу саопштио Х. П.

Босна и Херцеговина, од Алберта Малера.

Јагић и Облак и приступној академској беседи Љуб. Стојановића и његов одговор.

Критика и библиографија: Неколико новијих књига о Босни. 1 Guillaume Carus. A travers la Bosnie et la Hercegovine études et impressions de voyage. Paris 1896. од Радосава Васовића (свршетак).

Радови Милоја Васића: а. Pincum или Велико Градиште („Старинар“ год. XI, књ. 1. и 2.) Београд 1894. — б. Колонија Виминацијум, археолошка студија (Прештампано из „Старинара“). Биоград 1895. — в. Новци колоније Виминацијума, археолошка студија („Глас“ LII) Биоград 1896. Реферат д-ра Н. Вулића.

Дјевојачки гроб, слика из сеоскога живота, написао Мих. Сретеновић. Издање Ђоке Анастасијевића. Биоград 1897., реферат М. К. Драгутиновића.

Краћи реферати: Братови старих глечера на Рили од д-ра Јована Цвијића, професора Велике Школе, Биоград 1897. реферат Е. Ј. Ц—ва.

Dr. H. pl. Hranilović. Geografska rasprava (из Часописа СХХVIII). Загреб 1896 — реферат од В.

Dr. Aut. De Waal. Reisebilder aus Bosnien. Wien 1895. реферат од Р. В. En Macedoine par A. D'Avril. Paris 1897. реферат од Овет.

Великорускія народныя пѣсни. Изданы професоромъ А. И. Соболевскимъ. Томъ III. С. Петербургъ 1897.

Одговор на критику од Миленка Вукићевића.

Биљешке: Друштва, Књижевност, Новинарство, Умјетност, Различности, Лични гласови.

Некролози: † Никодим. Сп. Савић, † Паја Јовановић.

Гласник земаљскога музеја у Босни и Херцеговини. Уредник Коста Херман. Сарајево. 1897. Уредништво: Сарајево, бос.-херц. земаљ. музеј. Администрација: Сарајево, земаљски економат.

Садржај: Др. Људевит Талоци (Thallóczy): Како и када је Хрвоје постао велики војвода босански? (Са 1 таблом). — Ibrahim beg Defterdarović: Stare listine porodice Resulbegović. (Sa 3 table i 4 slike u tekstu). — Др. Карло Пач: Нови споменици из Жупањац-Делминиума. (Са 23 слике у тексту). — Pop Petar Kaer: Prvo broncano nalazište u Dalmaciji. (Sa 18 slika u tekstu). — А. Шулице-Детмолд (A. Schultze-Detmold): Опис нових цеуторинха и баридија из балканског подручја. — Franjo Fiala: Nekropola ravnih grobova kod Sanskog Mosta. (Sa 4 table, 44 slike i 1 pregledom u tekstu). — Вид Вулетих-Вукасовић: Једна племићска повеља, нађена на

Корчули. (Са 1 сликом у тексту). — Dr. Gjorgje Protić: Prilozi k poznavanju kremenjašica (diatomacea) Bosne i Hercegovine. — Различно.

Годишња је цијена „Гласнику“ са поштарином 2 фиор. а. вр. — Поједине књиге стоје са поштарином 80 новч.

Четири свеске чине једно годиште.

У овој свесци су 2 занимљива писма Вукадина Вукотића, гувернадуре.

† **Илија Округлић—Сријемац.** — Писац позоришних комада „Саћурица и Шубара“ и „Шокице.“ Илија Округлић умро је у својој 71 години у Петроварадину, гдје је био митроносни опат и парох. Он је написао еп. „Јован Капистран“ и уопште уживао је поштовање угледног књижевника. Од њега има и пјесма особито пригоднијех, па се и Црне Горе сјећао. Пошљедња му је пјесма била посвећена свијетлијем данима на Цетињу о посјети Краља Александра, у којој је излио своје родољубиве осјећаје, и тако рећи њом је потврдио и запечатио свој рад на књижевном пољу, који је био посвећен српско-хрватској слоги. Као Хрват и католички свештеник, стекавши српске симпатије и поштовање у књижевнијем круговима у Новом Саду, гдје га је Матица Српска изабрала за члана свог Књижевног одјељења, а Њ. В. Господар одликовао га орденом Књаза Данила, он је најбоље показао како добар Хрват може у Српству бити љубљен и поштован, исто као Србин, што му се најбоље при погребу видјело. Ту су били са српске стране из Новог Сада Епископ бачки Герман са пратњом, пресједник „Матице Српске“ са члановима књижевног одјељења, професорско тијело новосадске и карловачке српске гимназије, у којој је покојник учио. Над гробом су му држали похвалне бесједи, осим пјесника Јована Хранковића у име „Матице Хрватке“, др. Милан Савић у име „Матице Српске“, и проф. Александар Сандић у име српскијех пријатеља и поштовача покојникојех.

Покој племенитој души његовој!

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1897 ГОДЪ НА ДУХОВНО-
АКАДЕМИЧЕСКІЕ ЖУРНАЛЫ

„ЦЕРКОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ”

И

„ХРИСТИАНСКОЕ ЧТЕНІЕ”

1) „Церковный Вѣстникъ” — еженедѣльный журналъ, служащій органомъ богословской мысли и церковно-общественной жизни въ Россіи и за границей. 2) „Христианское Чтеніе” — ежемѣсячный журналъ, органъ богословской и церковно-исторической науки въ общедоступномъ изложеніи. Въ качествѣ приложения къ журналамъ редакция издаетъ: Полное Собраніе Твореній св. Іоанна Златоуста въ русскомъ переводѣ на весьма льготныхъ для своихъ подписчиковъ условіяхъ. Именно, подписчики на оба журнала получаютъ ежегодно большой томъ этихъ твореній въ двухъ книгахъ (болѣе 900 страницъ, убористаго, но четкаго шрифта) вмѣсто номинальной цѣны въ три рубля за одинъ рубль, и подписчики на одинъ изъ нихъ — за 1 р. 50 к., считая въ томъ и пересылку. При такихъ льготныхъ условіяхъ всѣ подписчики „Церковнаго Вѣстника” и „Христианскаго Чтенія” получаютъ возможность при самомъ незначительномъ ежегодномъ расходѣ приобрести полное собраніе твореній одного изъ величайшихъ отцевъ церкви, — собраніе, которое по богатству и разнообразію содержанія составляетъ цѣлую бібліотеку богословской литературы ея золотого вѣка.

Въ 1896 г. будетъ изданъ третій томъ въ двухъ книгахъ.

цѣна за оба журнала 10 рублей; съ прилож. и Твореній св. Іоанна Златоуста 11 руб. 50 коп.

Новые подписчики, желающіе получить первый и второй томъ, благоволятъ прилагать къ подписной цѣнѣ пять руб. 50 коп. въ изящномъ англійскомъ переплетѣ — 6 р. 50 коп.

Подписчики надписываютъ свои требованія такъ: Въ Редакцію „Церковнаго Вѣстника” и „Христианскаго Чтенія” въ С.-Петербургъ.

POZIV NA PREDPLATU

„DOM I SVIETA“ I „ZVEKANA“

Svaki predplatnik dobije ba d a v a četiri krasne bojadisane slike na dar.

„Dom i Sviet“ jest jedini veliki ilustrovani list te zaslužuje podporu svakoga rodoljuba.

„Dom i Sviet“ sabire oko sebe najbolje pisce i donosi zaista izvrsno i vrlo zanimivo štivo.

„Dom i Sviet“ jest uza sve to, što je obilniji sadržajem nego ikoji drugi hrvatski beletristički časopis, najjeftiniji, pošto predplata iznosi 6 fr. na cielu, 3 fr. na pol, 1 fr. 50 nvč. na četvrt godine, a pojedini broj stoji samo 25 nc

„ZVEKAN,“ šaljivi ilustrovani list, stoji na godinu 4 for., na pol 2 for., na četvrt 1 for., a predplatnici „DOMA I SVIETA“ dobivaju za polovicu cijene, naime: 2 for. na cielu, 1 for. na pol, a 50 nvč. na četvrt godine, a pojedini broj samo za 10 nvč.

Nakladna knjižara Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch) Zagreb.